

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП
д.е.н., професор Зверяков М.І.

«___» _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» за
бакалаврською програмою професійного спрямування
«Публічне управління та адміністрування»
на тему:

**Міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки та можливості
його адаптації в Україні**

Виконавець:
Студентка ФЕУП
Студентка ФЕУП Сергєєва В.І.
/підпис/

Науковий керівник:
д.е.н., професор Зверяков М.І.

/підпис/

АНОТАЦІЯ

Сергєєва В.І. «Міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки та можливості його адаптації в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавра» зі спеціальності D4 «Публічне управління та адміністрування» за бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування». – Одеський національний економічний університет. – м. Одеса, 2026 рік.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – є процеси повоєнної відбудови економіки держав у міжнародній практиці.

У роботі досліджено сутність та економічний зміст повоєнної відбудови держави. Проаналізовано теоретичні моделі та міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки. Охарактеризовано інституційні та фінансові механізми реалізації повоєнної відбудови у світовій практиці.

Здійснено порівняльний аналіз досвіду повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни. Досліджено досвід відбудови країн, що зазнали сучасних воєнних конфліктів. Визначено ключові фактори успішності повоєнної економічної трансформації.

Оцінено передумови та обмеження адаптації міжнародного досвіду в Україні. Обґрунтовано напрями імплементації кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України. Визначено очікувані соціально-економічні результати впровадження адаптованої моделі відбудови. Узагальнено міжнародний досвід повоєнної відбудови на основі діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай».

Ключові слова: повоєнна відбудова, міжнародна практика, відбудова економіки, фінансові механізми, економіка, інституційні механізми, економічна трансформація.

ANNOTATION

V.I. Sergeeva "International experience of post-war economic reconstruction and the possibilities of its adaptation in Ukraine."

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "281 Public management and administration" under the bachelor's program of the professional direction "Public management and administration". – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2026.

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of research is the processes of post-war reconstruction of the economy of states in international practice.

The work examines the essence and economic content of post-war reconstruction of the state. Theoretical models and international experience of post-war reconstruction of the economy are analyzed. Institutional and financial mechanisms for implementing post-war reconstruction in world practice are characterized.

A comparative analysis of the experience of post-war reconstruction of European countries after World War II is carried out. The experience of reconstruction of countries that have experienced modern military conflicts is studied. Key factors for the success of post-war economic transformation are identified.

The prerequisites and limitations of the adaptation of international experience in Ukraine are assessed. The directions of implementation of best international practices in the process of reconstruction of the economy of Ukraine are substantiated. The expected socio-economic results of the implementation of the adapted reconstruction model are determined. The international experience of post-war reconstruction is summarized based on the activities of the Agency for Cross-Border Cooperation Euroregion "Lower Danube".

Keywords: post-war reconstruction, international practice, economic reconstruction, financial mechanisms, economy, institutional mechanisms, economic transformation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ.....	6
1.1. Сутність та економічний зміст повоєнної відбудови держави.....	6
1.2. Теоретичні моделі та міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки	13
1.3. Інституційні та фінансові механізми реалізації повоєнної відбудови у світовій практиці.....	19
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ.....	25
2.1. Досвід повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни...	25
2.2. Досвід відбудови країн, що зазнали сучасних воєнних конфліктів.....	36
2.3. Ключові фактори успішності повоєнної економічної трансформації.....	48
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ В УКРАЇНІ.....	56
3.1. Оцінка передумов та обмежень адаптації міжнародного досвіду в Україні	56
3.2. Напрями імплементації кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України.....	64
3.3. Очікувані соціально-економічні результати впровадження адаптованої моделі відбудови.....	73
3.4. Практичне узагальнення міжнародного досвіду повоєнної відбудови на основі діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай».....	79
Висновки до розділу 3.....	84
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Повоєнна відбудова економіки є одним із найскладніших і водночас найважливіших етапів розвитку держави після завершення воєнних конфліктів. Вона передбачає не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, виробничого потенціалу та соціальної сфери, а й формування нової моделі економічного розвитку, здатної забезпечити довгострокову стабільність, конкурентоспроможність та економічне зростання. Світова практика демонструє, що успішність повоєнної відбудови значною мірою залежить від ефективності державної політики, міжнародної підтримки, інституційних реформ та здатності адаптувати перевірені механізми до національних особливостей країни.

Особливої актуальності дана проблематика набуває для України в умовах повномасштабної війни, яка спричинила значні людські втрати, руйнування інфраструктури, скорочення виробництва, погіршення інвестиційного клімату та зниження рівня соціально-економічного розвитку. За таких умов питання формування ефективної моделі повоєнної відбудови економіки України набуває стратегічного значення. Важливим є вивчення міжнародного досвіду післявоєнного відновлення країн Європи після Другої світової війни, а також держав, які постраждали від сучасних воєнних конфліктів, з метою визначення найбільш ефективних підходів та можливостей їх адаптації до українських реалій.

Дослідженню проблем повоєнної відбудови економіки, механізмів міжнародної допомоги та економічної трансформації присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, серед яких: Дж. Маршалл, П. Кругман, Дж. Стігліц, Д. Норт, А. Аслунд, В. Геєць, Е. Лібанова, О. Амоша, М. Савлук та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання адаптації міжнародного досвіду повоєнної відбудови до сучасних умов України потребує подальшого дослідження, що й зумовило вибір теми дипломної роботи.

Метою дипломної роботи є дослідження міжнародного досвіду повоєнної відбудови економіки та визначення можливостей його адаптації в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

1. Дослідити сутність та економічний зміст повоєнної відбудови держави.
2. Проаналізувати теоретичні моделі та міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки.
3. Охарактеризувати інституційні та фінансові механізми реалізації повоєнної відбудови у світовій практиці.
4. Здійснити порівняльний аналіз досвіду повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни.
5. Дослідити досвід відбудови країн, що зазнали сучасних воєнних конфліктів.
6. Визначити ключові фактори успішності повоєнної економічної трансформації.
7. Оцінити передумови та обмеження адаптації міжнародного досвіду в Україні.
8. Обґрунтувати напрями імплементації кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України.
9. Визначити очікувані соціально-економічні результати впровадження адаптованої моделі відбудови.
10. Узагальнити міжнародний досвід повоєнної відбудови на основі діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай».

Об'єктом дослідження є процеси повоєнної відбудови економіки держав у міжнародній практиці.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційно-економічні та інституційні механізми адаптації міжнародного досвіду повоєнної відбудови економіки в Україні.

У процесі дослідження використано такі **методи**: метод теоретичного узагальнення та системного аналізу – для дослідження сутності повоєнної відбудови; порівняльний метод – для аналізу міжнародного досвіду різних країн; статистичний метод – для оцінки соціально-економічних показників; методи аналізу та синтезу – для визначення факторів успішності економічної трансформації; графічний та табличний методи – для наочного представлення результатів дослідження; метод прогнозування – для оцінки перспектив впровадження адаптованої моделі відбудови в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій органами державної влади, місцевого самоврядування, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами, залученими до процесу повоєнної відбудови України, з метою підвищення ефективності реалізації відновлювальної економічної політики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність та економічний зміст повоєнної відбудови держави

Аналіз вітчизняних наукових джерел свідчить, що на початкових етапах розвитку наукової думки відновлення держави після війни трактувалося переважно у вузькому значенні — як процес фізичної реконструкції зруйнованих промислових об'єктів, інфраструктури, установ соціальної сфери та аграрного сектору. У подальшому зміст даного поняття зазнавав поступового розширення. Зокрема, наприкінці 1940-х — на початку 1950-х років у науковому обігу закріпився підхід, відповідно до якого відновлення держави ототожнювалося з досягненням довоєнного рівня валового виробництва у вартісному вимірі. Водночас у 1970–1980-х роках сформувалося більш комплексне бачення, згідно з яким післявоєнне відновлення розглядалося як багатогранний процес, що охоплює економічні, соціальні, політичні та демографічні аспекти розвитку держави.

Разом з тим, необхідно констатувати відсутність у вітчизняному теоретико-правовому дискурсі єдиного усталеного тлумачення поняття «повоєнне відновлення держави», що зумовлює наявність суттєвої наукової прогалини. Ситуацію ускладнює й той факт, що зазначене поняття не має нормативного закріплення на законодавчому рівні [1, с.303]. Серед науковців також відсутній консенсус щодо змісту, ознак та меж даної дефініції, що ускладнює її практичне застосування в наукових дослідженнях.

У зв'язку з цим доцільним є звернення до етимологічного аналізу поняття «повоєнне відновлення держави». Термін «повоєнний» утворений від слів «війна» та «час» і використовується для позначення явищ, процесів або подій, що відбуваються після завершення воєнних дій. У буквальному значенні він відображає часовий період, що настає після війни. Поняття «відновлення» має праслов'янське походження та означає повернення до

попереднього стану або відтворення втрачених характеристик. У буквальному розумінні його можна інтерпретувати як повторне набуття певного стану чи функціональних можливостей.

Термін «держава» походить від слів «держати», «тримати», «володіти» та історично асоціюється з організованою формою управління певною територією та населенням. З урахуванням зазначеного, поняття «повоєнне відновлення держави» у буквальному розумінні можна визначити як процес повернення держави до певного попереднього рівня функціонування після завершення війни, що створює підґрунтя для її подальшого розвитку.

В таблиці 1.1 розглянемо підходи до визначення поняття «післявоєнна відбудова держави».

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «післявоєнна відбудова держави»

Автор	Визначення
В. Геєць	Післявоєнна відбудова держави — це комплекс економічних, соціальних та інституційних заходів, спрямованих на відновлення зруйнованої економіки, виробничого потенціалу та забезпечення сталого розвитку країни після завершення воєнних дій.
О. Амоша	Повоєнна відбудова розглядається як процес структурної трансформації економіки, що поєднує відновлення інфраструктури, модернізацію промисловості та формування нової моделі економічного зростання.
Програма розвитку ООН (UNDP)	Післявоєнна відбудова — це довгостроковий процес, що охоплює фізичне відновлення, інституційну реформу, економічне зростання та забезпечення соціальної стабільності з метою запобігання повторенню конфлікту.
Дж. Стігліц	Повоєнна реконструкція повинна включати не лише відновлення зруйнованих активів, а й створення інклюзивних економічних інститутів, здатних забезпечити справедливий розподіл ресурсів і стійкий розвиток.

Джерело: складено автором на основі [2; 3]

На основі наведених визначень можна зробити висновок, що післявоєнна відбудова держави є багатовимірним та комплексним процесом, який виходить за межі простого фізичного відновлення зруйнованих об'єктів. Більшість науковців і міжнародних організацій розглядають її як поєднання

економічного відновлення, інституційних реформ, соціальної стабілізації та довгострокової модернізації.

Важливою спільною рисою представлених підходів є акцент на стійкому розвитку та структурних змінах, що дозволяють не лише ліквідувати наслідки війни, а й сформувати основу для якісно нового етапу розвитку держави. Таким чином, післявоєнна відбудова має стратегічний характер і потребує активної участі держави, міжнародних фінансових організацій та приватного сектору.

На сучасному етапі розвитку наукової думки більшість дослідників, політологів та експертів оперують саме поняттям «повоєнне відновлення держави». Водночас аналіз наукових публікацій свідчить, що у більшості випадків автори не приділяють належної уваги розкриттю його загальнотеоретичних засад, обмежуючись узагальненими характеристиками даного процесу. Так, В. Фесенко визначає повоєнне відновлення держави як тривалий і складний за своєю природою процес, не конкретизуючи його структурних елементів [4]. Аналогічної позиції дотримується Н. Покровська, наголошуючи на часовій протяжності повоєнного відновлення та його багатокomпонентності.

Поряд із цим у наукових дослідженнях широко використовується й поняття «повоєнна відбудова держави». Зокрема, О. Гісем трактує повоєнну відбудову як процес відновлення зруйнованого господарського комплексу, тоді як О. Мартинюк зосереджує увагу переважно на реконструкції пошкодженої інфраструктури. Отже, у межах наукового дискурсу простежується різниця у підходах до використання зазначених термінів, що зумовлює необхідність їх чіткого розмежування.

Узагальнюючи наведені підходи, можна стверджувати, що поняття «повоєнне відновлення» та «повоєнна відбудова» є взаємопов'язаними, проте не тотожними за своїм змістом. У даному дослідженні повоєнне відновлення розглядається як значно ширше поняття, яке не обмежується виключно реконструкцією зруйнованих об'єктів, а охоплює також формування

передумов для подальшого соціально-економічного та інституційного розвитку держави.

На відміну від повоєнної відбудови, яка здебільшого спрямована на відновлення матеріальних об'єктів, повоєнне відновлення включає відтворення нематеріальних складових державного розвитку, зокрема соціальних інститутів, системи цінностей, норм суспільного життя та довіри до органів влади [5]. Саме тому повоєнне відновлення за своєю сутністю є більш тривалим і складним процесом, що потребує стратегічного планування та поетапної реалізації.

З огляду на зазначене, повоєнне відновлення держави доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на відновлення суверенітету та територіальної цілісності, економічного потенціалу, політичної системи й соціальної сфери, які зазнали руйнувань або значних втрат унаслідок війни. Такий процес має всеохоплюючий характер, здійснюється після завершення воєнних дій та передбачає реалізацію короткострокових, середньострокових і довгострокових заходів розвитку.

На підставі проведеного аналізу пропонується авторське тлумачення поняття «повоєнне відновлення держави» як сукупності організаційних, правових, фінансових та інших заходів, спрямованих на прискорену реконструкцію, а також на створення умов для підвищення рівня життєдіяльності населення та забезпечення стабільного функціонування суб'єктів господарювання на відповідній території з метою подолання наслідків війни, зокрема гуманітарних, соціальних та економічних.

У результаті дослідження встановлено, що сутність повоєнного відновлення держави полягає у комплексному відтворенні всіх сфер її функціонування, які були зруйновані або суттєво пошкоджені внаслідок воєнного конфлікту.

У цьому контексті доцільно виокремити ключові завдання, що постають перед державою у повоєнний період. Одним із пріоритетних завдань є відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності, без яких

неможливе повноцінне функціонування держави [6]. Реалізація даного завдання може передбачати здійснення комплексу заходів, зокрема деокупацію територій, демаркацію та делімітацію державного кордону, а також реінтеграцію тимчасово окупованих регіонів.

На думку Т. Бевз, відновлення державного суверенітету у повоєнний період виступає першочерговою передумовою забезпечення свободи та незалежності держави. Поділяючи позицію І. Кресіної, слід зазначити, що територіальна цілісність є базовим конституційним принципом функціонування будь-якої держави [6]. Водночас варто наголосити, що повоєнне відновлення суверенітету та територіальної цілісності не зводиться виключно до встановлення або підтвердження державних кордонів. Йдеться також про відновлення повноцінного здійснення державної влади в межах міжнародно визнаних, зокрема довоєнних, кордонів як на загальнодержавному рівні, так і на рівні органів місцевого самоврядування.

У контексті сучасних українських реалій питання відновлення територіальної цілісності набуває особливої актуальності та є одним із ключових стратегічних завдань держави. Президент України В. Зеленський неодноразово наголошував, що завершення війни для України можливе виключно за умови повного відновлення територіальної цілісності держави, що підкреслює принципову позицію України у цьому питанні.

Важливим напрямом повоєнного відновлення держави є також стабілізація та подальший розвиток її економічного потенціалу. Реалізація цього завдання створює передумови для довгострокового економічного зростання та підвищення рівня добробуту населення [7]. До основних заходів у цій сфері належать відновлення промислового виробництва, критичної інфраструктури, аграрного сектору, транспортної та комунікаційної систем, житлового фонду та інших ключових елементів національної економіки.

У загальному розумінні економічне відновлення держави можна визначити як комплекс узгоджених заходів у різних галузях господарської діяльності, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності

національної економіки, відновлення виробничих процесів, стимулювання внутрішнього та зовнішнього попиту, а також покращення якості життя населення на основі впровадження інноваційних рішень і сучасних технологій.

Світова історія надає численні приклади успішного економічного відновлення держав після завершення воєнних конфліктів. Досвід повоєнної реконструкції Західної Німеччини, Італії, Японії, Південної Кореї та Ізраїлю демонструє різноманітність стратегій досягнення економічного відродження, які, попри відмінності, привели до подібного результату — стійкого економічного зростання та структурної модернізації [8]. Усі зазначені країни зазнали масштабних руйнувань, однак змогли не лише подолати наслідки війни, а й здійснити суттєвий економічний прорив.

Зазначений позитивний міжнародний досвід має особливе значення для України, оскільки вітчизняна економіка потребує формування якісно нової концепції повоєнної реконструкції, яка відповідає б сучасним викликам глобального розвитку та національним інтересам держави.

Показовим прикладом ефективної економічної дипломатії є план Маршалла, реалізований Сполученими Штатами Америки у межах Програми відновлення Європи після Другої світової війни. Дана ініціатива посідала ключове місце у стратегії зовнішньої політики США в перший післявоєнний період та стала важливим етапом еволюції американської міжнародної політики. У подальшому принципи, закладені в плані Маршалла, були використані у низці програм міжнародної економічної допомоги, що зумовило його визнання однією з найуспішніших зовнішньополітичних ініціатив в історії США [8].

Наступним важливим завданням держави у повоєнний період є відновлення та стабілізація політичної системи. Даний процес може включати проведення демократичних виборів, формування ефективних органів державної влади, забезпечення верховенства права та відновлення довіри громадян до політичних інститутів. Відновлення політичної системи після війни є необхідною умовою подальшого розвитку держави та потребує

відкритості, прозорості та широкої суспільної підтримки, а також залучення міжнародної допомоги та експертної підтримки.

До ключових завдань держави у повоєнний період належить також відновлення соціальної сфери, оскільки саме вона забезпечує реалізацію основних соціальних прав і свобод громадян. Реалізація цього завдання передбачає відновлення та розвиток системи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, а також інших елементів соціальної інфраструктури [9]. Важливо, щоб процес відновлення соціальної сфери здійснювався на засадах комплексного підходу з урахуванням реальних потреб різних категорій населення, що сприятиме забезпеченню рівного доступу громадян до соціальних послуг незалежно від їх соціального статусу чи території проживання.

Поряд із цим, у повоєнний період особливого значення набуває забезпечення законності та правопорядку, а також формування й зміцнення довіри громадян до органів державної влади. Зазначене завдання є одним із найбільш актуальних для будь-якої держави після завершення збройного конфлікту та охоплює, зокрема, розслідування воєнних злочинів, відновлення ефективної діяльності правоохоронних органів, запобігання злочинності та забезпечення публічної безпеки. Першочергові заходи державної політики у цій сфері мають бути спрямовані на створення безпечного середовища для життя, праці та розвитку громадян.

У результаті проведеного теоретичного аналізу було досліджено сутність і зміст поняття «повоєнне відновлення держави». Запропоновано розглядати повоєнне відновлення держави як сукупність організаційних, правових, фінансових та інших заходів, спрямованих на прискорену реконструкцію, а також на формування умов для покращення життєдіяльності населення й забезпечення стабільного функціонування суб'єктів господарювання на певній території з метою подолання наслідків війни, зокрема гуманітарних, соціальних, економічних та інших.

Встановлено, що сутність повоєнного відновлення держави полягає у комплексному відновленні всіх сфер її функціонування, які були зруйновані або зазнали істотних втрат унаслідок війни. У межах дослідження також проаналізовано основні теоретичні підходи до трактування дефініцій «повоєнне відновлення держави» та «повоєнна відбудова держави». З'ясовано, що зазначені поняття є тісно взаємопов'язаними, проте не тотожними за своїм змістом.

Обґрунтовано, що повоєнне відновлення держави є більш широким за змістом поняттям, оскільки спрямоване не лише на відтворення зруйнованих або пошкоджених унаслідок війни об'єктів, а й на забезпечення подальшого розвитку держави в цілому. У роботі акцентовано увагу на ключових завданнях, що постають перед державою у повоєнний період, серед яких відновлення суверенітету та територіальної цілісності, економічного потенціалу, політичної системи та соціальної сфери.

1.2. Теоретичні моделі та міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки

У 1945 році в місті Бреттон-Вудс (Сполучені Штати Америки) було укладено комплекс міжнародних угод, що увійшли в історію під назвою Бреттон-Вудської валютно-фінансової системи. Її основною метою стало формування стабільного механізму міжнародних розрахунків, стимулювання світової торгівлі та надання фінансової допомоги державам, які зазнали значних економічних втрат унаслідок Другої світової війни. У межах зазначеної системи було створено Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий банк), покликаний забезпечувати фінансування відбудови постраждалих регіонів [9]. Подальшим важливим кроком стало започаткування у 1948 році Плану Маршалла, спрямованого на підтримку процесів економічного відновлення європейських країн. Для координації

використання наданих кредитів того ж року було засновано Європейську організацію економічного співробітництва.

Однією з характерних особливостей розвитку капіталістичної економіки першої половини XX століття була циклічність економічних підйомів і спадів. Водночас після 1945 року спостерігається формування нової моделі економічного розвитку, що базувалася на принципах лібералізації торгівлі та міжнародної економічної співпраці [10, с.75-89]. Саме ця модель сприяла тривалому періоду розширення виробництва та відносно стабільного економічного зростання у провідних країнах світу.

План Маршалла, реалізований з 1948 року, відіграв важливу роль у забезпеченні політичної стабільності повоєнної Європи. Його реалізація сприяла зменшенню впливу комуністичних партій, підтримці центристських політичних сил, формуванню західного політико-економічного альянсу з метою стримування радянської експансії, а також поступовій реінтеграції Західної Німеччини до міжнародної спільноти.

Незважаючи на поразку у війні та поділ країни, відбудова Німеччини розглядалася як ключова умова загальноєвропейського економічного відродження. Саме Західна Німеччина зберігала потенціал одного з найбільших ринків і провідного експортера капітальних товарів на європейському континенті [10, с.75-89]. Одним із стратегічних завдань Плану Маршалла стала мобілізація промислових можливостей Німеччини для забезпечення процесів реконструкції Європи.

Військові дії та особливості повоєнного врегулювання спричинили глибокі структурні деформації німецької економіки. Масштабні бомбардування зруйнували значну частину житлового фонду міст, що призвело до масового переміщення населення в сільську місцевість та дефіциту робочої сили у промислових центрах. Складні соціально-економічні умови та обмеження, запроваджені союзницькою окупаційною адміністрацією, суттєво ускладнювали відновлення нормального економічного життя.

Проведення валютної реформи у 1948 році та поступове послаблення державного контролю за цінами сприяли відродженню ринкових механізмів. Водночас низка обмежень, зокрема у сфері імпорту та виробництва в стратегічних галузях, зберігалася протягом кількох наступних років [10, с.75-89]. Поділ Німеччини призвів до розриву економічних зв'язків між західними та східними промисловими районами, що зумовило виникнення серйозних структурних дисбалансів по обидва боки «залізної завіси».

Саме ці фактори значною мірою пояснюють низькі показники продуктивності промисловості та економічне відставання Східної Німеччини у повоєнний період. Східні регіони успадкували вузькоспеціалізовані промислові комплекси, ізольовані від ключових ринків збуту та постачальників ресурсів, що супроводжувалося відтоком кваліфікованої робочої сили й малого та середнього бізнесу [11]. Натомість економічна реконструкція Західної Німеччини активно тривала протягом 1950-х років, тоді як негативні наслідки поділу для східної частини країни виявилися довготривалими.

Водночас у післявоєнний період економіка США також перебувала у стані трансформації. Масова мобілізація промисловості в роки війни, започаткована закликом президента Ф. Д. Рузвельта перетворити країну на «арсенал демократії», забезпечила небачені масштаби виробництва військової продукції. Переорієнтація промислових потужностей дозволила США досягти рекордних обсягів випуску озброєння, що сприяло різкому скороченню безробіття та пожвавленню економічної активності [12, с.450].

Після завершення війни накопичені заощадження населення та зняття обмежень воєнного часу стимулювали зростання споживчого попиту. Американська промисловість, зокрема автомобільна галузь, швидко адаптувалася до нових умов, що зумовило стрімке зростання виробництва та зайнятості. Це сприяло формуванню тривалого періоду економічного піднесення у США в другій половині XX століття.

Світовий банк і Міжнародний валютний фонд, створені в межах Бреттон-Вудської системи, разом із Планом Маршалла відіграли визначальну роль у стабілізації економік повоєнної Європи. Їх діяльність була спрямована на запобігання повторенню економічних потрясінь, подібних до тих, що виникли після Першої світової війни внаслідок умов Версальського договору, та заклала основу для тривалого економічного розвитку і міжнародної фінансової співпраці [12, с.450].

У міру зменшення інтересу Радянського Союзу до участі у процесах повоєнного відновлення економік західних країн інструменти інвестицій та реконструкції поступово набували виразного ідеологічного забарвлення. Це було зумовлено формуванням умов холодної війни та необхідністю утвердження легітимності капіталістичної моделі розвитку, а також стримування поширення революційних і комуністичних рухів у повоєнному світі.

Зазначені процеси мали важливе значення і для Канади. Хоча наприкінці Другої світової війни Канада залишалася однією з небагатьох економічно потужних країн, її економічна стабільність значною мірою залежала від зовнішньої торгівлі. Внутрішній ринок не міг повністю поглинути вироблену продукцію, а залежність виключно від ринку США створювала певні ризики [12, с.450]. У зв'язку з цим західноєвропейські ринки розглядалися як ключові для переходу Канади до сталого економічного розвитку в мирний період.

Саме тому Канада активно долучилася до програм відновлення Європи, зокрема через участь у реалізації Плану Маршалла, а також стала однією з країн-засновниць Організації Північноатлантичного договору (НАТО), яка розглядалася не лише як військово-політичний, а й як інструмент економічної стабілізації та відновлення. Канадська політична та економічна еліта усвідомлювала, що найпереконливішою альтернативою комуністичній ідеології є високий рівень зайнятості, гідна оплата праці та загальне зростання добробуту населення [13, с.304]. Капіталістична система мала продемонструвати свою ефективність на практиці.

У цьому контексті Канада була змушена шукати баланс між спрямуванням ресурсів на відновлення зовнішніх ринків та інвестуванням у створення робочих місць і розвиток національної економіки. Ці цілі не були взаємовиключними: наприкінці 1940-х років Канада поставила матеріалів для реалізації Плану Маршалла на мільярди доларів, що, своєю чергою, стало потужним стимулом для економічного зростання країни.

У цей період федеральний уряд та провінційні адміністрації почали активніше втручатися в економічні процеси. Було ініційовано масштабні інфраструктурні проекти, зумовлені розвитком автомобільної економіки та зростанням попиту на доступну електроенергію. Державні інвестиції у створення робочих місць відповідали кейнсіанському підходу, який довів свою ефективність під час війни та залишався основою економічної політики протягом наступних кількох десятиліть [14, с.107-116].

Досвід реалізації Плану Маршалла та позитивні результати Першого десятиліття розвитку Організації Об'єднаних Націй у 1960-х роках стали орієнтиром для політиків і практиків у подальших зусиллях щодо підтримки менш розвинених країн. Водночас економічна вартість війни часто недооцінюється через особливості обліку національного доходу, який не враховує втрати людських життів та знищення фізичного й людського капіталу. Крім того, військові витрати нерідко трактуються як кінцевий продукт, а не як витрати виробництва, що формує хибне уявлення про потенційні економічні вигоди війни.

Емпіричні дослідження на основі великих масивів даних свідчать, що війна має негативний вплив на економічний розвиток. Вона призводить до скорочення ВВП на душу населення, зниження продуктивності праці та загальної факторної продуктивності, втрати інвестиційного потенціалу й скорочення внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Країни, що зазнають воєнних конфліктів, втрачають не лише виробничі можливості, а й рівень споживання та добробуту населення [14, с.107-116].

У цьому контексті, попри те що бойові дії в Україні тривають, надзвичайно важливим є формування комплексного плану повоєнного відновлення. Питання відбудови держави вже сьогодні посідає центральне місце в дискусіях міжнародних організацій, урядів та експертного середовища, оскільки своєчасне стратегічне планування є ключовою передумовою сталого економічного розвитку в післявоєнний період.

Отже, наведені приклади свідчать, що застосування різних сценаріїв повоєнної відбудови було зумовлене сукупністю економічних, політичних та інституційних факторів. Насамперед, відмінності визначалися масштабами руйнувань і вихідними умовами розвитку країн: держави, що зазнали значних фізичних втрат (зокрема Німеччина та Японія), потребували комплексної реконструкції економіки та зовнішньої фінансової підтримки, тоді як країни з відносно збереженою виробничою базою (наприклад, США) орієнтувалися на структурну перебудову та стимулювання внутрішнього попиту. Важливу роль відігравали також геополітичні чинники, зокрема формування біполярного світу та початок «холодної війни», що зумовило використання фінансово-економічних інструментів як засобу політичного впливу, про що свідчить реалізація План Маршалла.

Крім того, специфіка національних інституцій, рівень державного втручання в економіку та обрана модель розвитку (ринкова, змішана чи централізована) також визначали характер і інструменти відбудови. Таким чином, різноманітність сценаріїв повоєнного відновлення є об'єктивним наслідком відмінностей у стартових умовах, політичних цілях та економічних можливостях окремих країн.

1.3. Інституційні та фінансові механізми реалізації повоєнної відбудови у світовій практиці

Повоєнна відбудова є складним багаторівневим процесом, що охоплює не лише фізичне відновлення зруйнованої інфраструктури, а й трансформацію економічних інститутів, фінансової системи, механізмів державного управління та соціальної політики. Світова практика засвідчує, що ефективність післявоєнного відновлення визначається не лише обсягами фінансової допомоги, а передусім якістю інституційного середовища, прозорістю розподілу ресурсів, координацією між донорами та національними органами влади, а також здатністю держави інтегрувати міжнародну підтримку у власну стратегію розвитку.

Інституційні механізми повоєнної відбудови у світовій практиці формуються на трьох основних рівнях: міжнародному, національному та місцевому. На міжнародному рівні ключову роль відіграють багатосторонні фінансові організації, донорські коаліції та спеціально створені фонди відновлення. Після Другої світової війни одним із найбільш відомих прикладів інституційного механізму став План Маршалла, який реалізовувався за координації Організація європейського економічного співробітництва [15, с.101]. Його особливістю було поєднання фінансової допомоги зі структурними реформами, спрямованими на лібералізацію торгівлі, стабілізацію валют та модернізацію промисловості. Такий підхід сформував прецедент умовності міжнародної допомоги, коли фінансування пов'язується з проведенням інституційних змін.

У сучасних умовах центральну роль у реалізації програм відновлення відіграють такі організації, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку та Європейський інвестиційний банк. Їхні механізми включають надання пільгових кредитів, грантів, гарантій, технічної допомоги та інструментів страхування воєнних ризиків. Інституційна модель передбачає створення спільних координаційних платформ, у межах яких погоджуються пріоритети фінансування, стандарти прозорості та моніторингу.

На національному рівні ключовим механізмом є формування спеціальних органів або агентств з відбудови. Їх завданням є стратегічне планування, розподіл ресурсів, координація з донорами та контроль реалізації проєктів [15, с.115]. Досвід Німеччина після Другої світової війни демонструє, що важливу роль відіграли створення ефективної системи бюджетного управління та незалежного центрального банку, а також запровадження соціально-ринкової економіки. Інституційна стабільність сприяла швидкій інтеграції зовнішньої допомоги в національну економіку.

Подібний підхід спостерігався у Японія, де повоєнна відбудова супроводжувалася реформою промислової політики, підтримкою експортно-орієнтованих галузей та активною участю держави у стратегічному плануванні. Інституційна взаємодія між урядом, фінансовими установами та промисловими корпораціями забезпечила ефект мультиплікатора від залучених ресурсів.

У країнах, що пережили збройні конфлікти наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, зокрема у Боснія і Герцеговина та Хорватія, інституційні механізми передбачали активну роль міжнародних адміністрацій та донорських конференцій [16, с.134-149]. Координація фінансування здійснювалася через спеціальні трастові фонди, а реалізація проєктів відбувалася під наглядом міжнародних місій. Хоча це забезпечило прозорість використання коштів, надмірна залежність від зовнішнього управління ускладнювала формування внутрішньої відповідальності та сталості реформ.

Фінансові механізми повоєнної відбудови у світовій практиці охоплюють поєднання бюджетного фінансування, міжнародної допомоги, кредитних ресурсів, приватних інвестицій та інноваційних інструментів. У більшості випадків формується змішана модель фінансування, що поєднує грантові та боргові інструменти [16, с.134-149]. Гранти зазвичай спрямовуються на відновлення соціальної інфраструктури та гуманітарні потреби, тоді як кредити — на реалізацію масштабних інфраструктурних проєктів.

Важливим фінансовим інструментом є створення спеціальних фондів відбудови, які акумулюють кошти донорів та забезпечують їх цільове використання. Такі фонди можуть функціонувати під управлінням міжнародних організацій або національних урядів за участю міжнародних партнерів [17, с.41-48]. Практика свідчить, що ефективність фондів залежить від прозорих процедур відбору проєктів, незалежного аудиту та залучення громадянського суспільства до моніторингу.

У сучасній світовій практиці також застосовуються інструменти державно-приватного партнерства, страхування політичних і воєнних ризиків, механізми гарантування інвестицій та випуск спеціальних облігацій відбудови. Після воєнних конфліктів держави прагнуть стимулювати повернення приватного капіталу, що забезпечує довгострокову економічну стійкість. Наприклад, у Південна Корея у повоєнний період було зроблено акцент на індустріалізацію, експортну стратегію та залучення іноземних інвестицій під державні гарантії.

З метою узагальнення світового досвіду доцільно представити ключові інституційні та фінансові механізми повоєнної відбудови (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Ключові інституційні та фінансові механізми повоєнної відбудови у світовій практиці

Країна / приклад	Інституційні механізми	Фінансові механізми
Німеччина (після Другої світової війни)	Координація через ОЕЕС, реформа державного управління, соціально-ринкова модель	Гранти та кредити за Планом Маршалла, валютна реформа
Японія (після Другої світової війни)	Державне стратегічне планування, промислова політика	Зовнішня допомога, пільгові кредити, підтримка експорту
Боснія і Герцеговина	Міжнародні трастові фонди, контроль донорів	Гранти, міжнародні кредити, донаорські конференції
Південна Корея	Державні програми індустріалізації, координація уряду та бізнесу	Кредити, інвестиційні гарантії, експортне фінансування

Джерело: складено автором на основі [19, с.50]

Аналіз наведених прикладів свідчить, що інституційні механізми мають визначальне значення для ефективності фінансових інструментів. У країнах, де була забезпечена чітка координація між державними органами та міжнародними партнерами, спостерігалось швидше економічне зростання та відновлення виробничого потенціалу. Водночас надмірна фрагментація управління або залежність від зовнішніх структур знижували довгострокову результативність програм.

Окремої уваги заслуговує механізм поєднання короткострокових заходів стабілізації з довгостроковими структурними реформами. Світовий досвід доводить, що відбудова не повинна обмежуватися відновленням довоєнного стану економіки; натомість вона має бути спрямована на модернізацію та підвищення конкурентоспроможності. Саме тому інституційні реформи — у сфері публічних фінансів, антикорупційної політики, судової системи — стають невід’ємною складовою механізмів повоєнного розвитку [20].

Світова практика повоєнної відбудови демонструє, що ключовими передумовами успішної реалізації програм відновлення є поєднання ефективних інституційних механізмів та диверсифікованих фінансових інструментів. Інституційна спроможність держави, прозорість управління ресурсами та координація з міжнародними партнерами визначають результативність використання фінансової допомоги.

Фінансові механізми повоєнної відбудови базуються на комбінуванні грантів, кредитів, інвестицій та спеціальних фондів, що дозволяє забезпечити як короткострокову стабілізацію, так і довгостроковий розвиток. Узагальнення досвіду різних країн свідчить про необхідність інтеграції програм відбудови у стратегію структурної модернізації економіки та формування стійкої моделі економічного зростання.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що сутність повоєнного відновлення держави полягає у комплексному відновленні всіх сфер її функціонування, які були зруйновані або зазнали істотних втрат унаслідок війни. У межах дослідження також проаналізовано основні теоретичні підходи до трактування дефініцій «повоєнне відновлення держави» та «повоєнна відбудова держави». З'ясовано, що зазначені поняття є тісно взаємопов'язаними, проте не тотожними за своїм змістом.

Обґрунтовано, що повоєнне відновлення держави є більш широким за змістом поняттям, оскільки спрямоване не лише на відтворення зруйнованих або пошкоджених унаслідок війни об'єктів, а й на забезпечення подальшого розвитку держави в цілому.

2. Наведено теоретичні моделі та міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки. Застосування різних сценаріїв повоєнної відбудови було зумовлене сукупністю економічних, політичних та інституційних факторів. Насамперед, відмінності визначалися масштабами руйнувань і вихідними умовами розвитку країн: держави, що зазнали значних фізичних втрат (зокрема Німеччина та Японія), потребували комплексної реконструкції економіки та зовнішньої фінансової підтримки, тоді як країни з відносно збереженою виробничою базою (наприклад, США) орієнтувалися на структурну перебудову та стимулювання внутрішнього попиту. Важливу роль відігравали також геополітичні чинники, зокрема формування біполярного світу та початок «холодної війни», що зумовило використання фінансово-економічних інструментів як засобу політичного впливу, про що свідчить реалізація План Маршалла.

3. Проаналізовані інституційні та фінансові механізми реалізації повоєнної відбудови у світовій практиці. Аналіз наведених прикладів свідчить, що інституційні механізми мають визначальне значення для ефективності фінансових інструментів. У країнах, де була забезпечена чітка координація між державними органами та міжнародними партнерами,

спостерігалось швидше економічне зростання та відновлення виробничого потенціалу. Водночас надмірна фрагментація управління або залежність від зовнішніх структур знижували довгострокову результативність програм.

Фінансові механізми повоєнної відбудови базуються на комбінуванні грантів, кредитів, інвестицій та спеціальних фондів, що дозволяє забезпечити як короткострокову стабілізацію, так і довгостроковий розвиток. Узагальнення досвіду різних країн свідчить про необхідність інтеграції програм відбудови у стратегію структурної модернізації економіки та формування стійкої моделі економічного зростання.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

2.1. Досвід повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни

Тривала збройна агресія російської федерації зумовила необхідність функціонування економіки України в умовах воєнного стану, що супроводжується значною кількістю обмежень і дисбалансів. Такі умови вже сьогодні чинять негативний вплив на динаміку соціально-економічного розвитку держави та стримують її подальший поступ. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання поступового переходу національної економіки до моделі відновлення, яка має базуватися на глибокому аналізі та адаптації успішного міжнародного досвіду реалізації повоєнних стратегій.

Варто зазначити, що дослідження світової практики не повинно обмежуватися виключно досвідом країн Європейського Союзу. Не менш цінними є приклади держав Азії, зокрема Японії, Сінгапуру та Гонконгу, які продемонстрували ефективні моделі економічного відновлення та трансформації в умовах обмежених ресурсів і складних стартових позицій. Врахування такого різноманітного досвіду дозволяє сформувати більш гнучкий та адаптивний підхід до стратегічного планування відбудови [23].

Водночас очевидним є те, що повоєнне відновлення економіки України значною мірою залежатиме від залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій, фондів та донорських структур як державного, так і приватного сектору. Сучасні тенденції свідчать про готовність міжнародної спільноти до консолідації зусиль з метою створення ефективних механізмів підтримки, спрямованих на відновлення інфраструктури, модернізацію інституцій та забезпечення структурної трансформації економіки України.

У цьому контексті особливого значення набуває систематизація та аналіз успішних кейсів повоєнного розвитку економічно розвинених країн. По-

перше, дослідження історичного досвіду відбудови сприяє формуванню цілісного уявлення про вплив воєнних конфліктів на соціально-економічні процеси та дозволяє врахувати попередні помилки, що є важливим для запобігання їх повторенню в майбутньому [24]. Збереження історичної пам'яті у цьому контексті виступає важливим інструментом формування ефективної державної політики.

По-друге, комплексний аналіз міжнародного досвіду відновлення після воєнних конфліктів створює підґрунтя для використання сучасних інструментів антикризового управління, стратегічного планування та координації дій різних суб'єктів. Такий підхід сприяє прискоренню процесів відновлення та підвищенню їх ефективності, особливо в умовах високої невизначеності.

По-третє, узагальнення та систематизація світових практик повоєнної відбудови поглиблює наукове розуміння складних соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в країнах, які пережили збройні конфлікти. Крім того, це створює передумови для розвитку міжнародного співробітництва, обміну досвідом та впровадження найбільш ефективних інструментів відновлення у національну економіку України [24].

Аналізуючи сучасний стан економіки України, необхідно акцентувати увагу на масштабах завданих збитків. Війна призвела до суттєвого скорочення економічної активності, руйнування виробничого потенціалу та інфраструктури. За оцінками Світовий банк, падіння валового внутрішнього продукту України досягло критичних значень і становить понад 45 %. Водночас за даними Forbes, уже в перші місяці повномасштабного вторгнення економіка втратила значну частину свого потенціалу: близько третини підприємств припинили діяльність, тоді як майже половина скоротила обсяги виробництва. Додатково, за оцінками Київська школа економіки, сукупні прямі та непрямі втрати економіки України обчислюються сотнями мільярдів доларів, що свідчить про безпрецедентний масштаб економічних руйнувань [25, С.75-89].

Ретроспективний аналіз світового досвіду підтверджує, що проблема повоєнної відбудови не є унікальною, і багато країн у різні історичні періоди стикалися з подібними викликами. Вибір ефективної стратегії відновлення, яка враховує національні особливості та міжнародні тенденції, є визначальним чинником подальшого економічного розвитку держави. Саме тому сьогодні особливу увагу слід приділяти дослідженням у сфері стратегічного планування повоєнної відбудови, зокрема аналізу успішних міжнародних практик та можливостей їх адаптації до українських реалій.

Завчасне формування науково обґрунтованої стратегії відновлення дозволить мінімізувати втрати часу після завершення бойових дій, прискорити вихід економіки з кризового стану та створити умови для її модернізації. У довгостроковій перспективі це сприятиме не лише відновленню, а й якісному оновленню економічної, соціальної та політичної систем України.

Доцільно більш ґрунтовно розглянути досвід реалізації стратегії повоєнного відновлення Боснія і Герцеговина, яка значною мірою була орієнтована не лише на економічне відновлення, але й на досягнення національного примирення, відновлення соціальних зв'язків та врегулювання наслідків внутрішнього конфлікту [26, с.94-99]. Після завершення воєнних дій у 1990-х роках країна зіткнулася з масштабними руйнуваннями інфраструктури та глибокою гуманітарною кризою. Водночас концентрація зусиль на визначенні чітких пріоритетів і стратегічних цілей створила передумови для поступового відновлення та подальшого розвитку держави.

У контексті досягнення довгострокової стабільності урядом було впроваджено низку ефективних заходів, спрямованих на врегулювання конфліктів та зміцнення суспільної єдності. Зокрема, активно використовувалися міжнародні інструменти миротворення, політичного діалогу та врегулювання суперечностей. Паралельно з цим значна увага приділялася відновленню зруйнованої інфраструктури, що стало основою для економічної активізації.

Важливою складовою трансформації стало проведення реформ у сфері підприємництва. Державна політика була спрямована на підтримку малого, середнього та великого бізнесу, розвиток приватного сектору та формування сприятливого підприємницького середовища. Це включало спрощення адміністративних процедур, реалізацію програм приватизації державних підприємств та стимулювання залучення іноземного капіталу. Такий комплексний підхід сприяв поступовому поживавленню економічної діяльності [27, с.117-128].

Не менш вагомою була роль міжнародної підтримки. Завдяки співпраці з Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз та Світовий банк країна отримала доступ до фінансових ресурсів, технічної допомоги, консультацій та освітніх програм. Це дозволило не лише відновити базові елементи економіки, але й закласти основу для її подальшої модернізації.

Окремої уваги заслуговує стратегічне переорієнтування на розвиток туризму та збереження культурної спадщини. У процесі відбудови держава активно просуvala свій туристичний потенціал, що сприяло створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та формуванню позитивного міжнародного іміджу. Поряд із цим, цікавим є досвід Сінгапуру, який, попри отримання незалежності лише у 1965 році, продемонстрував надзвичайно швидкі темпи економічного розвитку завдяки реалізації ефективної системи реформ [28]. Одним із ключових напрямів стало формування сприятливого інвестиційного клімату через зниження податкового навантаження, спрощення процедур започаткування бізнесу та мінімізацію бюрократичних бар'єрів.

Суттєву увагу уряд Сінгапуру приділив розвитку людського капіталу, зокрема освіти, науки та підготовки висококваліфікованих кадрів. Орієнтація на галузі з високою доданою вартістю сприяла активному розвитку таких секторів, як електроніка, біотехнології, фармацевтика та фінансові послуги. Завдяки комплексному підходу до реформування економіки країні вдалося трансформуватися в одну з провідних торговельних економік світу.

Також варто відзначити досягнення Сінгапуру у сфері розвитку сучасної інфраструктури та містобудування. Реалізація концепції «розумного міста» передбачала створення інноваційних житлових комплексів, ефективних транспортних систем, сучасних аеропортів та інших інфраструктурних об'єктів. Це суттєво підвищило якість життя населення та конкурентоспроможність економіки [29].

Значну роль у досягненні економічного успіху відіграла також ефективна антикорупційна політика. Урядом було запроваджено систему жорсткого контролю за дотриманням законодавства, створено незалежні антикорупційні органи, підвищено рівень відповідальності за корупційні правопорушення, а також забезпечено прозорість державного управління через регулярну фінансову звітність і відкритість даних. Водночас підвищення рівня оплати праці державних службовців поєднувалося з суворими санкціями за порушення, що створило ефективний механізм запобігання корупції.

Не менш показовим є досвід відновлення Німеччина після Другої світової війни, яка змогла у відносно короткі строки трансформуватися в одну з провідних економік світу. У процесі відбудови значну увагу було приділено реструктуризації економіки, демонтажу військово-промислового комплексу, соціальній стабілізації та модернізації інфраструктури [29]. Водночас ключовими викликами залишалися дефіцит ресурсів і необхідність подолання наслідків політичного поділу країни на Схід та Захід.

Вагомого значення у процесах повоєнної трансформації набуває сфера соціального захисту населення, яка у провідних країнах світу формується на засадах ефективної взаємодії між державою, роботодавцями та представниками трудових колективів. Така модель соціального партнерства забезпечує стабільність трудових відносин, сприяє підвищенню рівня соціальних гарантій для працівників і створює передумови для сталого економічного розвитку. Зокрема, у Німеччина було сформовано дієву систему соціального діалогу, яка дозволила гармонізувати інтереси різних економічних суб'єктів.

Поряд із цим, важливою складовою інституційних перетворень стало формування комплексної антикорупційної політики [30]. У розвинених державах вона передбачає не лише запровадження правових механізмів протидії корупції, але й формування у суспільстві принципів нетерпимості до будь-яких її проявів. Такий підхід базується на поєднанні превентивних, контрольних і каральних інструментів, що забезпечує прозорість функціонування державних інститутів та підвищує довіру громадян.

У сучасних умовах Україна перебуває на етапі глибоких трансформацій, що відкривають можливості для якісного оновлення соціально-економічної, політичної, правової та культурної систем. Ефективність цих процесів значною мірою залежить від здатності адаптувати найкращі міжнародні практики повоєнного відновлення з урахуванням національних особливостей. Узагальнення світового досвіду дає змогу систематизувати основні етапи, через які проходять країни у процесі подолання наслідків збройних конфліктів. З метою більш наочного представлення зазначених етапів доцільно узагальнити їх у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Етапи повоєнного відновлення економіки країни на основі
міжнародного досвіду

Етап повоєнної трансформації	Характеристика та зміст
Підготовчий етап	Оцінка масштабів збитків, мінімізація негативних наслідків війни, релокація підприємств, формування баз даних для відновлення
Відновлення критичної інфраструктури	Реконструкція енергетичних систем, транспортної мережі, закладів охорони здоров'я та освіти, забезпечення тимчасового житла, активне залучення міжнародної допомоги
Економічне відновлення	Створення нових робочих місць, запуск механізмів економічного зростання, модернізація урбаністичних підходів, гармонізація законодавства з міжнародними стандартами
Етап сталого розвитку	Формування умов для довгострокового економічного зростання, підтримка підприємництва, реалізація стимулюючої податкової та регуляторної політики

Джерело: складено автором на основі [30]

Аналіз наведених у таблиці етапів свідчить про те, що повоєнне відновлення є складним, багаторівневим процесом, який потребує чіткої

послідовності дій та стратегічного планування. Кожен із визначених етапів має власну функціональну спрямованість, однак їх ефективність досягається лише за умови взаємозв'язку та узгодженості. Зокрема, підготовчий етап формує інформаційну та організаційну основу для подальших перетворень, тоді як відновлення критичної інфраструктури створює базові умови для функціонування економіки та суспільства. У свою чергу, етап економічного відновлення спрямований на активізацію виробничої діяльності та формування джерел доходів, що забезпечує перехід до фази сталого розвитку [31]. Останній етап характеризується закріпленням досягнутих результатів та формуванням конкурентоспроможної економічної системи.

Отже, узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна дійти висновку, що досвід різних країн у сфері повоєнної відбудови має індивідуальний характер, проте водночас демонструє наявність спільних закономірностей. Ефективна стратегія відновлення повинна базуватися на комплексному та соціально орієнтованому підході, що передбачає узгодження економічних, соціальних та інституційних перетворень. Світова практика переконливо свідчить про необхідність розробки чіткої, поетапної та адаптованої до національних умов стратегії відбудови.

Водночас важливо підкреслити, що механічне копіювання окремих моделей відновлення є недоцільним. Запозичення міжнародного досвіду має здійснюватися з урахуванням специфіки розвитку країни, її інституційного середовища та соціально-економічних особливостей. Саме такий підхід дозволить забезпечити ефективне відновлення та закласти основу для довгострокового розвитку держави.

У процесі дослідження досвіду повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни доцільно систематизувати ключові характеристики економічного відновлення провідних держав регіону. Особливу увагу варто приділити відмінностям у масштабах руйнувань, джерелах фінансування та інституційних підходах до відбудови, оскільки саме ці чинники визначили

траєкторії їх подальшого розвитку. З цією метою у таблиці 2.2 узагальнено основні параметри повоєнного відновлення окремих європейських країн.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика повоєнної відбудови країн Європи

Країна	Масштаби руйнувань	Основні джерела фінансування	Інституційні особливості відбудови	Результати відновлення
Німеччина	Значні руйнування інфраструктури, промисловості	План Маршалла, внутрішні ресурси	Валютна реформа, соціально-ринкова економіка	«Економічне диво», швидке зростання ВВП
Франція	Руйнування транспорту, промисловості	План Маршалла, державні інвестиції	Державне планування (плани Монне)	Стабільне відновлення промисловості
Італія	Значні регіональні диспропорції	Зовнішня допомога, внутрішні реформи	Індустріалізація, підтримка Півночі	Промислове зростання
Велика Британія	Помірні руйнування	Державні ресурси, кредити США	Націоналізація, соціальні реформи	Формування соціальної держави

Джерело: складено автором на основі [32]

Аналіз наведених у таблиці 2.2 даних свідчить про суттєву диференціацію моделей повоєнної відбудови європейських країн, що зумовлювалася як об'єктивними економічними передумовами, так і суб'єктивними політичними рішеннями. Зокрема, країни з найбільшими масштабами руйнувань були змушені поєднувати зовнішню фінансову допомогу із глибокими структурними реформами. Приклад Німеччини демонструє, що ефективне поєднання валютної стабілізації, ринкових механізмів та інституційних перетворень здатне забезпечити не лише відновлення, а й прискорене економічне зростання.

Водночас досвід Франції та Італії свідчить про важливість активної ролі держави у координації відбудовчих процесів. Використання інструментів індикативного планування дозволило цим країнам забезпечити більш збалансований розвиток економіки та модернізацію ключових галузей [32]. У

випадку Великої Британії пріоритет було надано соціальній стабільності, що проявилось у розбудові системи соціального забезпечення та державного сектору економіки. Це підтверджує, що цілі відбудови можуть варіюватися — від максимізації економічного зростання до забезпечення соціальної рівноваги [32].

Таким чином, результати аналізу дозволяють зробити висновок, що універсальної моделі повоєнної відбудови не існує, а ефективність обраної стратегії залежить від здатності держави адаптувати міжнародний досвід до національних умов, забезпечити інституційну спроможність та ефективне використання ресурсів.

З метою поглиблення аналізу доцільно розглянути конкретні інструменти економічної політики, які застосовувалися європейськими країнами у процесі повоєнного відновлення. У таблиці 2.3 узагальнено ключові економічні заходи та їх вплив на розвиток національних економік.

Таблиця 2.3

Основні інструменти економічної політики у повоєнній відбудові країн
Європи

Країна	Грошово-кредитна політика	Фіскальна політика	Промислова політика	Соціальна політика
Німеччина	Валютна реформа, стабілізація	Скорочення контролю, стимулювання бізнесу	Підтримка експорту	Обмежене втручання
Франція	Контроль кредитів	Державні інвестиції	Планування розвитку галузей	Розвиток соцзахисту
Італія	Стабілізація валюти	Інвестиції в інфраструктуру	Підтримка промисловості	Зменшення безробіття
Велика Британія	Контроль фінансової системи	Високі державні витрати	Націоналізація	Розширення соцдержави

Джерело: складено автором на основі [32]

Узагальнення даних таблиці 2.3 дає змогу зробити висновок, що повоєнна відбудова супроводжувалася комплексним застосуванням

інструментів макроекономічної політики, які суттєво відрізнялися залежно від обраної моделі розвитку. Зокрема, Німеччина зробила акцент на лібералізації економіки та стимулюванні підприємницької активності, що сприяло формуванню конкурентного середовища та швидкому зростанню продуктивності. Натомість Франція та Велика Британія активно використовували інструменти державного регулювання, включаючи планування та націоналізацію, що дозволило забезпечити структурну перебудову економіки та соціальну стабільність [33].

Важливо зазначити, що ефективність зазначених інструментів значною мірою залежала від узгодженості економічної політики та інституційного середовища. Поєднання грошово-кредитних, фіскальних та структурних заходів дозволяло досягати синергетичного ефекту, що проявлявся у стійкому економічному зростанні та підвищенні рівня життя населення.

Крім того, досвід європейських країн підтверджує, що соціальна політика відігравала не менш важливу роль, ніж економічна. Забезпечення зайнятості, розвиток системи соціального захисту та інвестування у людський капітал створювали передумови для довгострокової стабільності та зниження соціальної напруженості.

Мною було проаналізовано досвід повоєнної відбудови Західної Німеччини на основі робіт Зверякова М.І. [34, с.3-23], де детально розглядається застосування концепції соціального ринкового господарства як основи економічного відновлення країни після Другої світової війни. Автор наголошує на тісному поєднанні теоретичних засад неолібералізму та практичної політики держави, що проявилось у грошовій реформі 1948 р. Л. Ерхард, який керував реформами, відмовився від кейнсіанського штучного стимулювання попиту та надмірного кредитування промисловості, зосередившись на відновленні довіри до національної валюти та забезпеченні стабільності грошового обігу [34, с.3-23]. Проведена реформа дозволила ліквідувати інфляційний навіс, ввести нову валюту — дойчмарку, переглянути

боргові зобов'язання підприємств і встановити ринкові ціни, що сприяло відновленню економічної рівноваги.

Другим важливим компонентом успішної відбудови було дерегулювання економіки та посилення конкуренції. Було скасовано адміністративне регулювання цін і заробітної плати, запроваджено єдині ринкові ціни, що сприяло відновленню виробництва та розвитку приватного сектора. Як відзначає Зверяков, високі темпи економічного розвитку були забезпечені також завдяки значній допомозі за «планом Маршалла» та відновленню конкурентної структури економіки, де панував середній та малий бізнес. Це дозволило здійснити так зване «західнонімецьке диво», відновивши довоєнний рівень виробництва вже у 1949 р., а протягом наступного десятиліття — значно його перевищивши.

Особлива увага приділялася ролі держави в соціальному ринковому господарстві. Як зазначає Л. Ерхард, держава мала виконувати функцію «судді на футбольному полі», забезпечуючи правові та інституційні рамки для діяльності підприємств, але не втручатися безпосередньо у господарську діяльність [34, с.3-23]. Такий підхід дозволяв економіці розвиватися за законами конкуренції, водночас забезпечуючи соціальний захист населення через законодавство про охорону праці, страхування, соціальні виплати та пільги.

На думку Зверякова, ключовими факторами успіху повоєнної відбудови Німеччини були: стабільна валюта, відновлення конкурентної економічної структури, орієнтація на внутрішні джерела капіталу та заощаджень, помірне і цілеспрямоване втручання держави та активне використання соціальних заходів для підтримки населення. Водночас автор звертає увагу на уроки для України: ігнорування внутрішньої структури національної економіки, застосування універсальних схем реформ без адаптації до національних особливостей та надмірне державне втручання можуть призвести до неефективності та монополізації ринку.

Отже, аналіз досвіду Західної Німеччини показує, що успішна стратегія повоєнного відновлення має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує стабільну економічну політику, конкуренцію, інституційні зміни та соціальну підтримку населення. Застосування таких принципів у сучасних умовах України може сприяти формуванню ефективної стратегії відновлення та розвитку економіки після кризових періодів. Аналіз інструментів економічної політики свідчить про те, що успішна повоєнна відбудова базується на комплексному підході, який передбачає поєднання ринкових механізмів із ефективним державним регулюванням, а також врахування соціальних аспектів розвитку суспільства.

2.2. Досвід відбудови країн, що зазнали сучасних воєнних конфліктів

Після завершення воєнного конфлікту 1990-х років Боснія і Герцеговина зіткнулася з масштабними руйнуваннями інфраструктури та глибокими соціально-гуманітарними наслідками. У цьому контексті особливої уваги заслуговує досвід цієї країни у сферах національного примирення, відновлення соціальних зв'язків, врегулювання постконфліктних протиріч та формування умов для мирного співіснування різних суспільних груп. Такий досвід може бути корисним для інших держав, що перебувають у процесі повоєнної трансформації [35].

Процес відновлення країни характеризувався комплексністю підходів та використанням різноманітних стратегічних напрямів, які у сукупності сприяли поступовій стабілізації соціально-економічної ситуації та створенню передумов для подальшого розвитку. Незважаючи на наявність значних внутрішніх викликів, держава продовжує реалізовувати політику, спрямовану на досягнення довгострокової стабільності та формування ефективної економічної системи.

Слід зазначити, що специфіка державного устрою Боснія і Герцеговина, як федеративної країни зі складною політико-адміністративною структурою,

зумовила багаторівневий характер податкових реформ, які впроваджувалися як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Запроваджені трансформації у податковій сфері сприяли пожвавленню інвестиційних процесів та створенню передумов для економічного зростання у повоєнний період. Водночас необхідно підкреслити, що поряд із податковими реформами важливу роль у процесі відновлення відігравали заходи антикорупційного характеру. Їх реалізація була спрямована на підвищення прозорості державного управління, зміцнення інституційної спроможності та формування довіри з боку суспільства й міжнародних партнерів.

Серед найбільш дієвих напрямів податкового регулювання в країні були забезпечені (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Забезпечені напрями податкового регулювання в країні

Напрямок	Сутність напрямку
уніфікація податків	зادля спрощення та покращення системи оподаткування були уніфіковані податкові ставки та процедури між федеральним рівнем та рівнями регіональних урядів
реформування податкового адміністрування	проведено модернізацію системи збору податків, впроваджено електронні системи декларування та спрощено процедури подання податкових звітів
запровадження стимулів для інвестицій	введені податкові пільги та стимули для нових інвестицій, створення робочих місць та розвитку певних галузей економіки
запроваджено податок на додану вартість (ПДВ)	стало джерелом додаткових державних доходів та сприяло розвитку місцевих бюджетів
гармонізація системи оподаткування з міжнародними стандартами та рекомендаціями	для поліпшення бізнес-клімату та стимулювання притоку іноземних інвестицій

Джерело: складено автором на основі [35]

Збройний конфлікт у Боснія і Герцеговина, що тривав у період з квітня 1992 року до вересня 1995 року, спричинив масштабні демографічні, соціальні та економічні втрати. За оцінками, понад 10 % населення країни зазнали загибелі або отримали поранення, тоді як більше половини громадян були

змушені залишити місця постійного проживання [35]. У таких умовах після завершення воєнних дій держава опинилася перед необхідністю вирішення складного комплексу завдань, пов'язаних із відновленням.

Відправною точкою повоєнної трансформації стало підписання Дейтонська угода у листопаді 1995 року за участю провідних міжнародних акторів, зокрема США, Великобританії, Франції, Німеччини та росії, які виступили гарантами мирного врегулювання. Саме ця угода визначила інституційні рамки подальшого розвитку країни та заклала основу для реалізації програм відбудови.

Сукупні економічні втрати країни оцінювалися у межах 50–70 млрд дол. США, що у багато разів перевищувало обсяг валового внутрішнього продукту у перші повоєнні роки (зокрема, у 1996 році ВВП становив лише 3,6 млрд дол. США) [35]. За умов суттєвого виснаження внутрішніх ресурсів ключову роль у відновленні відіграла міжнародна підтримка. Після укладення мирної угоди до процесу відбудови активно долучилися Світовий банк, Європейський Союз, установи системи Організація Об'єднаних Націй, а також численні двосторонні донори, неурядові організації та приватні фонди.

Варто зазначити, що значна частина міжнародних організацій здійснювала діяльність на території країни ще під час воєнних дій, забезпечуючи гуманітарну підтримку постраждалому населенню та проводячи оцінку масштабів руйнувань і потреб у відновленні. Саме ці аналітичні напрацювання стали основою для формування програм післявоєнної допомоги. Зокрема, на базі відповідних оцінок було мобілізовано значні фінансові ресурси: загальний обсяг донорської підтримки, наданої міжнародними інституціями, сягнув понад 5 млрд дол. США. Упродовж 1996–1999 років було проведено низку донорських конференцій, у результаті яких вдалося залучити близько 3,7 млрд дол. США від десятків країн та міжнародних організацій [35].

На початковому етапі повоєнного відновлення економіка продемонструвала позитивну динаміку розвитку, що значною мірою було

зумовлено активною фінансовою підтримкою міжнародних партнерів. Зростання валового внутрішнього продукту характеризувалося високими темпами, а обсяг виробництва на душу населення поступово збільшувався. Залучені ресурси дозволили у відносно короткі строки відновити базові елементи інфраструктури: до початку 2000-х років було реконструйовано транспортні мережі, енергетичні системи, об'єкти зв'язку, водопостачання, а також заклади освіти.

Фінансування процесів відбудови здійснювалося за рахунок поєднання різних інструментів, включаючи грантову допомогу, пільгове кредитування та механізми залучення приватного капіталу. При цьому саме гранти становили основу міжнародної підтримки, частка яких у загальній структурі фінансування була домінуючою. Такий підхід дозволив зменшити боргове навантаження на економіку у період її відновлення [35].

Додатковим фактором фінансової стабілізації стало проведення політики реструктуризації та часткового списання зовнішнього боргу. У поєднанні з обережною кредитною політикою та поступовим економічним зростанням це сприяло суттєвому скороченню боргового навантаження у структурі ВВП країни протягом кінця 1990-х — початку 2000-х років.

Значну роль у процесах відбудови відіграли спеціалізовані програми Європейський Союз, спрямовані на підтримку країн Балканського регіону. Зокрема, програма PHARE забезпечувала перехід від гуманітарної допомоги до реалізації довгострокових проєктів реконструкції, охоплюючи ключові галузі економіки, такі як транспорт, енергетика, житлове будівництво та освіта [35]. У свою чергу, програма OBNOVA була орієнтована на стимулювання економічного розвитку, відновлення інфраструктури, підтримку громадянського суспільства та сприяння поверненню біженців. Важливе значення також мала програма SAPARD, яка сприяла модернізації аграрного сектору та розвитку сільських територій.

Подальше поглиблення співпраці з ЄС відбувалося в межах «Процесу стабілізації та асоціації», а також через фінансові інструменти, зокрема

CARDS, спрямовані на адаптацію економіки до європейських стандартів. Важливими стали також науково-аналітичні ініціативи, розроблені провідними дослідницькими установами, які сприяли формуванню ефективної стратегії інтеграції.

Водночас реалізація програм відбудови супроводжувалася низкою проблем, серед яких ключовими були недостатня координація між донорами та недосконалість механізмів управління проєктами. Відсутність єдиного координаційного центру, який би забезпечував узгодження дій між урядом і міжнародними партнерами, ускладнювала ефективний розподіл фінансових ресурсів [36]. Крім того, обмежена залученість національних інституцій до процесу управління допомогою стримувала розвиток їхньої спроможності до самостійного функціонування.

Починаючи з 2007 року, Європейський Союз продовжив фінансову підтримку країни, надавши мільярдні ресурси через різні інструменти, включаючи програми передвступної допомоги, а також фінансування через Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. Значна увага приділялася реформуванню системи державного управління, зміцненню верховенства права та вдосконаленню виборчих процесів.

Таблиця 2.5

Напрямки міжнародної допомоги при повоєнній відбудові

Напрямки міжнародної допомоги БiГ	Напрямки міжнародної допомоги Україні
Надзвичайна допомога та реконструкція	Швидка відповідь на кризу
Соціальна інфраструктура та послуги	Відновлення інфраструктури
Економічна інфраструктура	Закладення фундаменту стратегічних змін
Виробничі потужності	Перевага грантів над позиками
Багатогалузева допомога	Координування зусиль
Матеріальна допомога (загальна допомога);	Незалежне адміністрування допомоги
Витрати, пов'язані з державним боргом	Відповідність потребам на місцях
Адміністративні витрати донорів	Подолання корупції
Допомога неурядовим організаціям	

Джерело: складено автором на основі [36]

Крім того, підтримка ЄС була спрямована на стимулювання економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та підтримку малого і середнього бізнесу. Це включало фінансування інфраструктурних проєктів, а також сприяння реалізації структурних реформ економічної політики.

Незважаючи на досягнуті результати, Боснія і Герцеговина продовжує стикатися з низкою системних проблем, серед яких політична нестабільність, корупція та регіональні диспропорції економічного розвитку [36]. У наукових колах також висловлюється критика щодо ефективності міжнародної допомоги, зокрема в частині недостатньої глибини структурних реформ і обмеженого впливу на довгостроковий розвиток.

У процесі реалізації програм повоєнного відновлення Боснія і Герцеговина спостерігалася неоднорідність підходів міжнародних донорів до координації допомоги. Частина з них не брала на себе активної ролі у забезпеченні узгодженості дій, тоді як інші реалізовували окремі проєкти автономно, без належної інтеграції із загальною стратегією відбудови. Така фрагментарність значною мірою була зумовлена специфікою політико-адміністративного устрою країни, що сформувався після розпаду колишньої Югославії. Зокрема, фактично функціонували три паралельні системи управління, орієнтовані на окремі етнічні спільноти, кожна з яких мала власні бюджетні механізми та інституційні особливості.

Розподіл міжнародної фінансової допомоги здійснювався за ключовими напрямками, які значною мірою корелюють із сучасними підходами до повоєнного відновлення, зокрема тими, що були окреслені для України у межах Конференція з відновлення України в Лугано [36]. Це свідчить про наявність певної універсальності у визначенні пріоритетів відбудови на міжнародному рівні.

Найбільш відчутні результати були досягнуті у відновленні базових секторів економіки, зокрема транспортної інфраструктури, енергетики, телекомунікацій, а також у розвитку банківської системи та сфери бізнес-

послуг. Водночас найбільша частка фінансових ресурсів була спрямована на розвиток соціальної інфраструктури та удосконалення системи державного управління. Обсяг фінансування у цьому напрямі сягав близько 2 млрд дол. США, що включало витрати на реформування інституцій влади та підтримку становлення громадянського суспільства.

На відміну від цього, фінансування реального сектору економіки, зокрема виробництва товарів і послуг, залишалося обмеженим і становило лише незначну частку загального обсягу міжнародної допомоги. Це свідчить про переважну орієнтацію донорських програм на відновлення інституційної та соціальної складових, тоді як стимулювання виробничого потенціалу не отримало достатньої підтримки.

Окремо слід відзначити значний обсяг ресурсів, спрямованих на міжнародну технічну допомогу. Близько п'ятої частини загального фінансування використовувалася на залучення іноземних експертів, проведення навчальних програм, досліджень та супровідних заходів. При цьому значна частина цих коштів фактично не інтегрувалася безпосередньо в національну економіку, що знижувало загальну ефективність використання фінансових ресурсів у процесі відновлення [36].

На початковому етапі повоєнного відновлення Боснія і Герцеговина відсутність чітко сформованого стратегічного бачення розвитку суттєво уповільнила реалізацію ключових структурних реформ. Недостатня увага до модернізації виробничого сектору в межах програм відбудови зумовила виникнення системних проблем у процесі економічної трансформації та інституційного становлення держави. Міжнародні донори виходили з припущення, що досягнення макроекономічної стабільності та надання технічної допомоги, зокрема у формі експертних консультацій, автоматично стимулюватимуть розвиток ринкових механізмів. Проте такі очікування не справдилися, оскільки внутрішня економіка характеризувалася дефіцитом інвестиційних ресурсів, низьким рівнем заощаджень та обмеженою платоспроможністю населення.

Додатковими стримуючими чинниками стали інституційна слабкість державних органів та низький рівень доходів громадян, що ускладнювало формування передумов для сталого економічного зростання. У цьому контексті досвід відбудови Сараєво дозволяє виокремити низку факторів, які негативно впливають на ефективність відновлювальних процесів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

SWOT - аналіз повоєнної відбудови Сараєво

Сильні сторони	Можливості - цілі міжнародних організацій
Наявність генерального плану Бажання населення повертатись в місто Готовність співпрацювати з міжнародними організаціями	Відновлення фізичних активів Швидке економічне відновлення Повернення біженців і переміщених осіб на батьківщину; Закладення фундаменту для сталого зростання
Слабкі сторони	Загрози
Високий рівень безробіття Великий неформальний сектор Низький рівень внутрішніх заощаджень та інвестицій Зниження темпів зростання промислового виробництва Незначний обсяг залучення іноземного капіталу	Відсутність спільного стратегічного бачення Неузгодженість у часі різних елементів програми Дублювання та відсутність комунікації Низький рівень відповідальності та підзвітності донорів Слабкі стимули для донорів до співпраці Особисті конфлікти

Джерело: складено автором на основі [36]

Серед ключових проблем, зокрема, варто виділити недостатню координацію між органами місцевого самоврядування та міжнародними донорами, що призводило до неузгодженості рішень і дублювання окремих проєктів. Водночас значною перешкодою стала обмежена прозорість процедур прийняття рішень і розподілу фінансових ресурсів. Експертне середовище також підкреслює вагому роль корупційних проявів як одного з основних чинників гальмування позитивних змін [37]. Окрім цього, відсутність комплексної стратегії розвитку міста, яка б інтегрувала не лише фізичну реконструкцію, а й соціальні, культурні та освітні компоненти, суттєво обмежувала ефективність відбудови. Адже у повоєнний період

відновлення потребує не лише матеріальна інфраструктура, але й соціальний капітал і суспільна довіра.

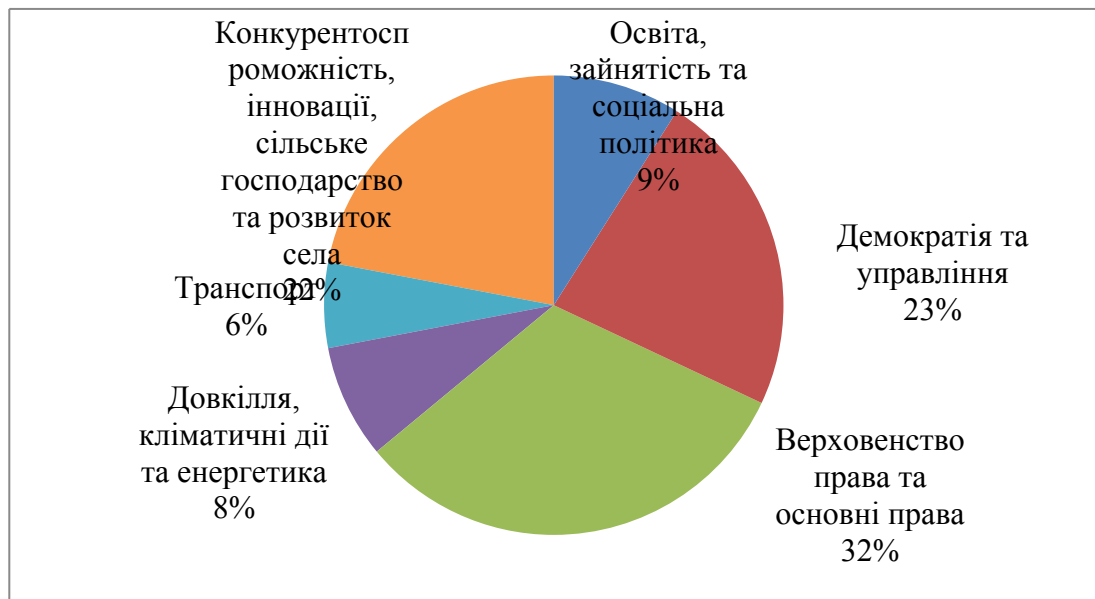

Рис. 2.1. Розподіл фінансової допомоги ЄС для БіГ по секторах
Джерело: складено автором на основі [37]

Починаючи з 2007 року, Європейський Союз переглянув підходи до співпраці з країною, активізувавши процес її інтеграції до європейського простору [37]. Це відобразилося як на обсягах, так і на структурі фінансової підтримки. Зокрема, значні ресурси були спрямовані на підготовку до вступу в ЄС, а також на реалізацію інвестиційних проєктів за участю Європейський інвестиційний банк. Додатково фінансування здійснювалося через спеціалізовані інструменти, зокрема інвестиційні механізми для країн Західних Балкан, що сприяли залученню значних обсягів капіталу в економіку країни.

Загалом фінансова підтримка ЄС упродовж 2014–2020 років залишалася суттєвою та спрямовувалася на розвиток інституцій, економічну модернізацію та підвищення конкурентоспроможності [37]. Проте, попри значні фінансові впливання, досвід Сараєво демонструє, що сам по собі обсяг ресурсів не гарантує досягнення очікуваних результатів.

Наслідки тривалого конфлікту мали глибокий і багатовимірний характер: значна частина міської інфраструктури була зруйнована, а система життєзабезпечення фактично паралізована. Після завершення війни країна одночасно переживала декілька трансформаційних процесів, а саме перехід від війни до миру, від соціалістичної моделі до демократичного устрою та від планової економіки до ринкових механізмів. Такий багатовекторний перехід супроводжувався значними труднощами та суперечностями.

Хоча фізична реконструкція міського середовища значною мірою була реалізована, глибинні соціально-економічні проблеми залишилися невирішеними. Соціологічні дослідження свідчать про низький рівень довіри до державних інституцій, високий рівень безробіття, зростання соціальної нерівності та складнощі у процесах суспільного примирення. Значна частина населення оцінює загальний вектор розвитку країни як негативний, що свідчить про наявність системних дисфункцій.

Особливо складною залишається ситуація у сфері міжетнічних відносин. Незважаючи на декларовану підтримку ідеї суспільної консолідації, практичні результати у цьому напрямі є обмеженими. Водночас економічне середовище продовжує зазнавати негативного впливу корупційних практик та тіньових процесів, що стримує розвиток конкурентних ринків.

Зазначені проблеми значною мірою зумовлені вузьким підходом до реалізації політики відбудови, коли основний акцент робився на фізичній реконструкції об'єктів інфраструктури, тоді як питання інституційного розвитку, подолання корупції та формування ефективної системи управління залишалися недостатньо опрацьованими. Крім того, складна політична архітектура, закріплена Дейтонська угода, створювала додаткові бар'єри для ефективного управління та реалізації реформ [37].

Таким чином, аналіз досвіду відбудови дозволяє сформулювати низку важливих висновків, які можуть бути використані при плануванні майбутніх відновлювальних процесів. Зокрема, оцінка допущених помилок дає змогу

виокремити ключові уроки, що мають важливе значення для підвищення ефективності повоєнної реконструкції в інших країнах.

Досвід повоєнної відбудови українських міст у радянський період показує специфіку підходів того часу: пріоритет на промисловість та адміністративні об'єкти, уніфікація забудови, спрощені архітектурні форми. Результатом стало створення монофункціональних міст із щільною забудовою, обмеженими громадськими просторами та часто – зневаженим або зруйнованим історичним середовищем [38]. Такі пострадянські міста потребують сучасних стратегій ревіталізації, навіть якщо вони не зазнали руйнувань під час останньої російської агресії.

Успішні практики міжнародного досвіду можуть стати орієнтиром. Так, у серпні 2022 року Естонський університет в Тарту реалізував літній інтенсив «Повоєнна ревіталізація українських міст». Основний фокус курсу – на перспективному баченні розвитку міста та активній участі громадян у створенні візії і конкретних кроків з ревіталізації міських просторів [38].

В Україні тривають активні роботи над планами повоєнної відбудови міст. Спираючись на міжнародний досвід, зокрема на кейс Боснії та Герцеговини, можна сформулювати ключові принципи ревіталізації українських міст:

Історичний підхід та безперервність процесів. Нові плани розвитку міста повинні враховувати існуючі концепції поліпшення міського середовища. Це передбачає дослідження історичної спадщини, визначення її цінності для мешканців та інтеграцію цих елементів у сучасні проекти [38]. Місто може обирати між різними стратегіями: зберегти та відтворити історичні цінності, переосмислити минуле у новому контексті або радикально реформувати існуючий простір. Як показано на рис. 2, місто може трактувати своє минуле, адаптувати його до сучасних потреб або повністю переосмислити [39].

Стратегічне планування та формування візії. Розробка концепції розвитку повинна визначати бажане бачення міста майбутнього. Це може включати збереження традицій, підтримку креативності та ініціативності

громадян, створення нових соціальних, економічних та культурних просторів. Місто обирає між різними підходами: від часткового відновлення довоєнного стану до радикального реформування.

Сталий та інклюзивний розвиток. Стратегії відбудови мають відповідати цілям сталого розвитку та враховувати сучасні концепції «розумних», «зелених» та соціально справедливих міст, що забезпечують економічну активність і комфортне життя для всіх верств населення.

Наскрізнi консультації та участь громадян. Жителі міста повинні бути активно залучені до обговорення планів, що сприяє підвищенню ефективності рішень та їхньої соціальної легітимності [39].

Прозорість відбору проектів. Конкурсні процедури реалізації програм ревіталізації повинні бути відкритими, а рішення – аргументованими та публічними, щоб уникнути корупційних ризиків і забезпечити довіру суспільства.

Створення інституцій для координації процесу. Необхідно формувати органи та платформи, що забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників відбудови: державних установ, громадян, бізнесу та міжнародних партнерів.

Розвиток міжнародного партнерства. Співпраця з іншими країнами та містами допомагає залучати фінансові ресурси, технології та досвід для підвищення ефективності відбудови.

Підзвітність та контроль використання ресурсів. Витрачання коштів на реконструкцію має бути прозорим, контрольованим та підзвітним громадськості, що забезпечує ефективність та мінімізує ризики зловживань.

Аналіз міжнародного досвіду доводить, що для успішної ревіталізації необхідне інституційне забезпечення процесу, чітка система управління ресурсами та комунікації між донорами і місцевою владою. Особлива увага має приділятися відновленню виробничого потенціалу та технологічній модернізації, оскільки це створює економічну базу для стабільного розвитку.

Водночас, стратегія відбудови не повинна концентруватися лише на макроекономічних показниках (інфляція, валютна стабільність), а має

передбачати структурні реформи з достатнім фінансуванням для відновлення ключових секторів економіки.

Отже, успішна ревіталізація українських міст спирається на поєднання історичного підходу, стратегічного бачення, сталості та інклюзивності розвитку, активної участі громадян, прозорості проектних процедур і підзвітності витрат, що забезпечує комплексне та стійке відновлення міського середовища.

2.3. Ключові фактори успішності повоєнної економічної трансформації

Повоєнна економічна трансформація є складним багатовимірним процесом, що передбачає не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й формування нової моделі економічного розвитку, здатної забезпечити довгострокове зростання та макроекономічну стабільність. Досвід країн, які пережили збройні конфлікти, свідчить про те, що успішність відбудови визначається не стільки обсягами залучених фінансових ресурсів, скільки ефективністю інституцій, якістю державного управління, рівнем координації між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами, а також здатністю економіки адаптуватися до нових умов [39].

Особливо показовим у цьому контексті є досвід Боснія і Герцеговина, яка після завершення Боснійська війна опинилася перед необхідністю не лише фізичного відновлення, а й фактичного створення нової економічної системи в умовах складної політичної архітектури. Підписання Дейтонські угоди стало відправною точкою для формування інституційної основи держави, проте одночасно заклало низку структурних обмежень, які вплинули на темпи та ефективність економічної трансформації.

Одним із ключових факторів успішності повоєнної трансформації є інституційна спроможність держави. У випадку Боснії і Герцеговини складна

система державного управління, що включає два ентитети та децентралізовану модель влади, значно ускладнювала процес прийняття економічних рішень.

Фрагментація інституцій призводила до дублювання функцій, неузгодженості політик та зниження ефективності використання міжнародної допомоги. Це свідчить про те, що навіть за наявності значних фінансових ресурсів слабка інституційна база може стримувати економічне відновлення [40].

Важливим фактором є також макроекономічна стабілізація, яка включає контроль інфляції, стабілізацію валютного курсу та забезпечення збалансованості державних фінансів.

У Боснії і Герцеговині запровадження валютного борду стало важливим кроком у забезпеченні фінансової стабільності. Це дозволило знизити інфляційні ризики та підвищити довіру до національної валюти, що є критично важливим для залучення інвестицій.

Не менш значущим фактором є ефективне використання міжнародної фінансової допомоги. Після завершення конфлікту Боснія і Герцеговина отримала значні обсяги підтримки від міжнародних організацій, зокрема Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейський союз. Однак ефективність цієї допомоги значною мірою залежала від здатності національних інституцій забезпечити її цільове використання, прозорість та підзвітність [40].

З метою систематизації ключових факторів успішності повоєнної трансформації доцільно узагальнити їх у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Ключові фактори повоєнної економічної трансформації (на прикладі Боснії і Герцеговини)

Фактор	Характеристика	Вплив на економіку
Інституційна спроможність	Складна структура управління, децентралізація	Уповільнення реформ, неузгодженість політики

Макроекономічна стабільність	Валютний борд, контроль інфляції	Стабілізація фінансової системи
Міжнародна допомога	Значні обсяги грантів і кредитів	Відновлення інфраструктури
Інвестиційний клімат	Низький рівень довіри інвесторів	Обмеження економічного зростання
Ринок праці	Високий рівень безробіття	Соціальна напруженість

Джерело: складено автором на основі [40]

Аналіз даних таблиці 2.7 дозволяє зробити висновок, що ключові фактори повоєнної трансформації мають взаємопов'язаний характер і формують комплексну систему впливу на економічний розвиток. Зокрема, інституційна слабкість знижує ефективність використання міжнародної допомоги, тоді як макроекономічна стабільність створює передумови для залучення інвестицій, але не гарантує їх фактичного притоку без належного інституційного середовища.

Особливу увагу слід приділити ролі структурних реформ, які є необхідною умовою переходу від відновлення до сталого економічного зростання. У Боснії і Герцеговині процес реформування економіки супроводжувався приватизацією державних підприємств, лібералізацією ринків та інтеграцією у міжнародну економічну систему. Проте повільні темпи реформ і політичні суперечності обмежували їх ефективність.

Ще одним важливим фактором є соціальний аспект відбудови. Високий рівень безробіття, міграція населення та нерівність доходів створюють додаткові виклики для економічної трансформації. Успішні країни демонструють, що інвестування у людський капітал, освіту та створення робочих місць є ключовими умовами довгострокового розвитку.

З метою поглиблення аналізу доцільно розглянути взаємозв'язок між факторами та результатами економічної трансформації (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Взаємозв'язок факторів та результатів повоєнної економічної трансформації

Фактор	Механізм впливу	Результат
Інституційна реформа	Підвищення ефективності управління	Зростання довіри інвесторів

Фінансова стабілізація	Контроль інфляції	Макроекономічна рівновага
Залучення інвестицій	Розвиток бізнес-середовища	Економічне зростання
Соціальна політика	Підтримка населення	Соціальна стабільність
Інтеграція у світову економіку	Розширення торгівлі	Підвищення конкурентоспроможності

Джерело: складено автором на основі [41]

Узагальнення даних таблиці 2.8 свідчить про те, що ефективна повоєнна трансформація можлива лише за умови комплексного підходу, який передбачає одночасну реалізацію інституційних, економічних та соціальних заходів. Взаємодія цих факторів створює мультиплікативний ефект, що проявляється у прискоренні економічного зростання та підвищенні рівня життя населення.

Таким чином, досвід Боснії і Герцеговини демонструє, що ключовими факторами успішності повоєнної економічної трансформації є інституційна спроможність, макроекономічна стабільність, ефективне використання міжнародної допомоги, проведення структурних реформ та забезпечення соціальної стабільності. Водночас недоліки у будь-якому з цих компонентів можуть суттєво знизити ефективність відбудови та уповільнити економічний розвиток.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що повоєнна економічна трансформація є комплексним процесом, успішність якого залежить від узгодженості дій у різних сферах державної політики. Досвід Боснії і Герцеговини підтверджує, що навіть за значної міжнародної підтримки відсутність ефективних інституцій може суттєво обмежувати результати відбудови [42].

Ключовими чинниками успіху виступають інституційна якість, макроекономічна стабільність, інвестиційна привабливість, соціальна політика та інтеграція у світову економіку. Їх взаємодія формує основу для переходу від посткризового відновлення до сталого економічного розвитку.

Врахування зазначених факторів є особливо актуальним у контексті формування стратегії повоєнної відбудови України.

Аналіз повоєнної економічної трансформації в різних країнах свідчить про те, що ефективність відновлення економіки значною мірою залежить від того, наскільки стратегія враховує специфіку національної економічної структури, рівень інституційного розвитку та соціальні особливості населення. Разом з тим, доцільно розглянути як успіхи, так і проблеми впровадження стратегій відновлення, оскільки обидва аспекти дають цінні уроки для інших держав, які перебувають у процесі реформування економіки.

На прикладі Боснії та Герцеговини можна відзначити, що впровадження структурних реформ і міжнародної підтримки після війни дозволило досягти певного рівня макроекономічної стабільності та поступового зростання ВВП. Серед позитивних факторів варто виділити створення базових інституцій ринкової економіки, лібералізацію зовнішньоекономічних відносин та залучення іноземних інвестицій, що сприяло розвитку малих і середніх підприємств. Разом із тим, процес трансформації супроводжувався проблемами, серед яких залишалися висока корупція, слабкість правової системи, нерівномірність економічного розвитку між регіонами та обмежена здатність держави забезпечувати соціальний захист населення.

На думку автора, досвід Боснії та Герцеговини може бути використаний в Україні як приклад того, що економічне відновлення потребує комплексного підходу: поєднання макроекономічної стабілізації, розвитку ринкових інститутів та соціальної підтримки населення. Водночас важливо враховувати, що стратегія відновлення повинна бути адаптована до конкретних умов національної економіки та історико-соціальних особливостей країни. Тому будь-які запозичення з досвіду інших держав потребують модифікації відповідно до українського контексту, зокрема з огляду на промислову структуру, інфраструктурний потенціал та демографічні особливості.

Узагальнення досвіду дозволяє виокремити як позитивні, так і негативні наслідки повоєнних реформ. Це доцільно відобразити у вигляді таблиці, що

демонструє ключові фактори успіху та проблеми економічної трансформації на прикладі Боснії та Герцеговини (табл. 2.9):

Таблиця 2.9

**Ключові фактори успіху та проблеми економічної трансформації на
прикладі Боснії та Герцеговини**

Категорія	Успіхи	Проблеми
Макроекономічна стабільність	Відновлення ВВП, контроль інфляції, стабілізація національної валюти	Залежність від міжнародної допомоги, коливання курсів через політичну нестабільність
Інституційне забезпечення	Створення ринкових інститутів, лібералізація зовнішньої торгівлі	Недосконалість правової системи, слабкий контроль за антикорупційними заходами
Соціальна сфера	Часткове забезпечення соціальних виплат, підтримка малозабезпечених верств	Нерівномірний доступ до соціальної допомоги, недостатнє охоплення всіх верств населення
Бізнес та інвестиції	Стимулювання малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій	Високі бар'єри входу для нових підприємств, регіональна нерівність у розвитку економічних центрів

Джерело: складено автором на основі [42]

Аналіз даної табл. 2.9 дозволяє зробити висновки, що ключовими факторами успішної повоєнної економічної трансформації є поєднання макроекономічної стабілізації, ефективних інституційних змін, розвитку бізнесу та соціальної підтримки населення. Проте проблеми, пов'язані з нерівномірністю розвитку, слабкістю правової системи та корупційними ризиками, демонструють необхідність комплексного підходу та адаптації стратегій до національного контексту. Для України це означає, що будь-які запозичення з досвіду інших держав мають враховувати специфіку промислової структури, стан інфраструктури та соціальні потреби населення, щоб забезпечити стійке і всебічне відновлення економіки.

Висновки до розділу 2

1. Досліджено досвід повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни. Отже, аналіз досвіду Західної Німеччини показує, що успішна

стратегія повоєнного відновлення має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує стабільну економічну політику, конкуренцію, інституційні зміни та соціальну підтримку населення. Застосування таких принципів у сучасних умовах України може сприяти формуванню ефективної стратегії відновлення та розвитку економіки після кризових періодів. Аналіз інструментів економічної політики свідчить про те, що успішна повоєнна відбудова базується на комплексному підході, який передбачає поєднання ринкових механізмів із ефективним державним регулюванням, а також врахування соціальних аспектів розвитку суспільства.

2. Проаналізовано досвід відбудови країн, що зазнали сучасних воєнних конфліктів. Після завершення воєнного конфлікту 1990-х років Боснія і Герцеговина зіткнулася з масштабними руйнуваннями інфраструктури та глибокими соціально-гуманітарними наслідками. У цьому контексті особливої уваги заслуговує досвід цієї країни у сферах національного примирення, відновлення соціальних зв'язків, врегулювання постконфліктних протиріч та формування умов для мирного співіснування різних суспільних груп. Такий досвід може бути корисним для інших держав, що перебувають у процесі повоєнної трансформації. Аналіз міжнародного досвіду доводить, що для успішної ревіталізації необхідне інституційне забезпечення процесу, чітка система управління ресурсами та комунікації між донорами і місцевою владою. Особлива увага має приділятися відновленню виробничого потенціалу та технологічній модернізації, оскільки це створює економічну базу для стабільного розвитку.

Водночас, стратегія відбудови не повинна концентруватися лише на макроекономічних показниках (інфляція, валютна стабільність), а має передбачати структурні реформи з достатнім фінансуванням для відновлення ключових секторів економіки.

Отже, успішна ревіталізація українських міст спирається на поєднання історичного підходу, стратегічного бачення, сталості та інклюзивності розвитку, активної участі громадян, прозорості проектних процедур і

підзвітності витрат, що забезпечує комплексне та стійке відновлення міського середовища.

3. Надані ключові фактори успішності повоєнної економічної трансформації. Аналіз дозволяє зробити висновки, що ключовими факторами успішної повоєнної економічної трансформації є поєднання макроекономічної стабілізації, ефективних інституційних змін, розвитку бізнесу та соціальної підтримки населення. Проте проблеми, пов'язані з нерівномірністю розвитку, слабкістю правової системи та корупційними ризиками, демонструють необхідність комплексного підходу та адаптації стратегій до національного контексту. Для України це означає, що будь-які запозичення з досвіду інших держав мають враховувати специфіку промислової структури, стан інфраструктури та соціальні потреби населення, щоб забезпечити стійке і всебічне відновлення економіки.

РОЗДІЛ 3. МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ В УКРАЇНІ

3.1. Оцінка передумов та обмежень адаптації міжнародного досвіду в Україні

Важливе значення для формування сучасної моделі повоєнної відбудови України мають міжнародні конференції з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference – URC), які з 2022 року стали ключовими платформами координації міжнародної підтримки, обговорення механізмів фінансування та визначення стратегічних напрямів післявоєнного відновлення держави. Особливу увагу питанням адаптації міжнародного досвіду було приділено під час Ukraine Recovery Conference 2024 у Берліні, де наголошувалося на необхідності врахування специфічних умов України, пов'язаних із тривалими воєнними ризиками, масштабними руйнуваннями інфраструктури, демографічними втратами, міграційними процесами та необхідністю одночасного проведення євроінтеграційних реформ [43].

Учасники конференції підкреслювали, що ефективність відбудови значною мірою залежатиме від поєднання інтересів України та міжнародних донорів. Зокрема, було акцентовано увагу на необхідності забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів, розвитку системи контролю та підзвітності, проведення антикорупційних реформ, а також створення сприятливого інвестиційного середовища для міжнародного бізнесу. Окремо наголошувалося на важливості механізмів «de-risking», тобто зниження воєнних та фінансових ризиків для приватних інвесторів шляхом міжнародних гарантій, страхування інвестицій та підтримки доступу до фінансування.

Крім того, у межах міжнародних форумів було визначено, що українська модель відбудови повинна базуватися не лише на фізичному відновленні інфраструктури, але й на принципах «build back better», які передбачають модернізацію економіки, цифровізацію, впровадження «зеленої» трансформації, розвиток людського капіталу та прискорення інтеграції України до Європейського Союзу [43]. Водночас серед основних обмежень адаптації міжнародного досвіду для України визначаються високий рівень безпекових ризиків, залежність від міжнародної фінансової допомоги, дефіцит внутрішніх ресурсів, нерівномірність регіонального розвитку та необхідність

швидкого відновлення критичної інфраструктури в умовах продовження воєнних дій.

Таким чином, міжнародні конференції з питань відновлення України демонструють, що адаптація зарубіжного досвіду має здійснюватися з урахуванням унікальних соціально-економічних, безпекових та інституційних особливостей України, а також потребує формування довгострокової системи партнерства між державою, міжнародними організаціями, донорами та приватним сектором.

Таблиця 3.1

Ключові аспекти міжнародних конференцій щодо повоєнної відбудови України та їх значення для адаптації міжнародного досвіду

Міжнародний форум / конференція	Основні питання обговорення	Передумови адаптації міжнародного досвіду для України	Основні обмеження	Запропоновані механізми допомоги
Ukraine Recovery Conference 2022 (Лугано)	Формування принципів відбудови України	Орієнтація на європейську інтеграцію, цифровізацію, модернізацію економіки	Воєнні ризики та невизначеність тривалості війни	Міжнародна фінансова допомога, координація донорів
Ukraine Recovery Conference 2023 (Лондон)	Залучення приватного сектору до відбудови	Наявність потенціалу для інвестицій та розвитку бізнесу	Високі інвестиційні ризики, недостатній рівень страхування інвестицій	Страхування воєнних ризиків, державно-приватне партнерство
Ukraine Recovery Conference 2024 (Берлін)	Інституційні реформи та довгострокове відновлення	Проведення антикорупційних реформ, адаптація до стандартів ЄС	Корупційні ризики, дефіцит фінансових ресурсів, демографічні втрати	Механізми прозорого контролю, грантове фінансування, інвестиційні гарантії
Міжнародні дискусійні платформи Світового банку та ЄС	Оцінка потреб відбудови та координація допомоги	Міжнародна підтримка та участь фінансових організацій	Залежність від зовнішнього фінансування	Кредити, гранти, технічна допомога, програми підтримки реформ

Джерело: складено автором на основі [43]

Наведені в табл. 3.1 дані свідчать про те, що міжнародні конференції з питань відновлення України формують комплексний підхід до повоєнної відбудови, який поєднує фінансові, інституційні та інвестиційні механізми підтримки. Аналіз матеріалів міжнародних форумів дає змогу стверджувати, що адаптація міжнародного досвіду для України повинна здійснюватися з урахуванням специфічних умов функціонування держави в умовах тривалої воєнної загрози та необхідності одночасного проведення структурних реформ.

Встановлено, що ключовими передумовами ефективної адаптації міжнародного досвіду є євроінтеграційний курс України, підтримка міжнародних партнерів, високий рівень цифровізації державних послуг та потенціал для модернізації економіки. Водночас основними обмеженнями залишаються значні безпекові ризики, залежність від зовнішнього фінансування, нестача внутрішніх інвестиційних ресурсів, демографічні втрати та необхідність забезпечення прозорого використання міжнародної допомоги.

Крім того, результати міжнародних форумів підтверджують, що сучасна модель повоєнної відбудови України повинна базуватися не лише на принципах фізичного відновлення інфраструктури, а й на створенні умов для довгострокової економічної трансформації держави відповідно до стандартів Європейського Союзу. Особливого значення набуває формування механізмів співпраці між державою, міжнародними донорами та приватним сектором, що дозволить забезпечити баланс інтересів усіх учасників процесу відбудови та підвищити ефективність використання фінансових ресурсів.

У сучасних умовах трансформації національної економіки України особливої актуальності набуває питання адаптації міжнародного досвіду повоєнної відбудови. З огляду на масштабні руйнування інфраструктури, виробничого потенціалу та соціальної сфери, спричинені військовими діями, відновлення економіки України потребує комплексного підходу, що базується

не лише на внутрішніх ресурсах, але й на ефективному використанні перевірених світових практик. Водночас процес імплементації такого досвіду не є прямолінійним і вимагає врахування як наявних передумов, так і існуючих обмежень.

Перш за все, доцільно визначити ключові передумови, які створюють підґрунтя для успішної адаптації міжнародного досвіду в Україні. Однією з найважливіших передумов є високий рівень міжнародної підтримки, що проявляється у фінансовій, технічній та консультативній допомозі з боку міжнародних організацій та окремих держав. Така підтримка формує можливості для запозичення ефективних моделей відбудови, які були реалізовані у країнах, що пережили військові конфлікти або масштабні економічні кризи.

Важливою передумовою виступає також наявність стратегічного курсу України на європейську інтеграцію. Гармонізація національного законодавства з нормами Європейського Союзу створює інституційне середовище, сприятливе для впровадження європейських стандартів управління, прозорості та підзвітності. Це, у свою чергу, підвищує довіру іноземних інвесторів і міжнародних партнерів, що є критично важливим для процесу відбудови.

Ще однією суттєвою передумовою є накопичений досвід реформ, які здійснювалися в Україні протягом останніх років. Зокрема, реформи у сфері децентралізації сприяли зміцненню місцевого самоврядування, що відкриває можливості для реалізації регіональних моделей відбудови. У цьому контексті місцеві громади можуть виступати активними учасниками процесу відновлення, адаптуючи міжнародний досвід до специфіки конкретних територій. Не менш важливою передумовою є наявність людського капіталу. Україна характеризується високим рівнем освіченості населення, що створює потенціал для впровадження інноваційних підходів у процесі відбудови. Кваліфіковані кадри здатні ефективно адаптувати міжнародні практики, забезпечуючи їх трансформацію відповідно до національних умов.

Водночас, поряд із зазначеними передумовами, існує низка обмежень, які можуть суттєво ускладнювати процес адаптації міжнародного досвіду. Одним із ключових обмежень є інституційна слабкість державних органів. Незважаючи на проведені реформи, в Україні все ще спостерігаються проблеми, пов'язані з бюрократією, низьким рівнем координації між органами влади та недостатньою ефективністю управлінських процесів. Це може призводити до затримок у реалізації проєктів відбудови та неефективного використання ресурсів.

Суттєвим обмеженням є також високий рівень корупційних ризиків. Наявність корупції знижує ефективність використання міжнародної допомоги та підриває довіру донорів. У контексті адаптації міжнародного досвіду це створює додаткові бар'єри, оскільки більшість успішних моделей відбудови базуються на принципах прозорості та підзвітності.

Ще одним важливим обмеженням виступає нестабільність безпекового середовища. Продовження військових загроз значно ускладнює довгострокове планування та реалізацію інфраструктурних проєктів. Інвестори, як правило, обережно ставляться до вкладень у країни з високим рівнем ризику, що обмежує обсяги залучених інвестицій. Окрім цього, варто враховувати структурні особливості української економіки. Значна залежність від сировинних галузей та недостатній рівень диверсифікації економіки обмежують можливості впровадження окремих моделей відбудови, які успішно функціонували в індустріально розвинених країнах. Це вимагає адаптації міжнародного досвіду з урахуванням національної економічної специфіки.

Важливим обмеженням є також демографічні виклики. Значні втрати населення, зумовлені міграційними процесами та наслідками війни, призводять до дефіциту робочої сили. Це може негативно впливати на темпи реалізації проєктів відбудови та обмежувати можливості економічного зростання.

Слід також звернути увагу на фінансові обмеження. Незважаючи на значну міжнародну підтримку, обсяг необхідних ресурсів для повоєнної відбудови України є надзвичайно великим. Обмеженість державного бюджету та високий рівень державного боргу створюють додаткові труднощі у фінансуванні масштабних відновлювальних програм. Крім того, існує проблема адаптаційної сумісності міжнародного досвіду. Не всі моделі, які були ефективними в інших країнах, можуть бути безпосередньо застосовані в Україні. Відмінності у політичній системі, економічній структурі, культурних особливостях та рівні розвитку інституцій вимагають глибокої модифікації запозичених практик.

Особливу увагу слід приділити питанням координації міжнародної допомоги. Велика кількість донорів та програм може призводити до дублювання функцій, неузгодженості дій та неефективного розподілу ресурсів. Відсутність єдиного координаційного центру ускладнює процес реалізації комплексної стратегії відбудови.

Таблиця 3.2

Передумови та обмеження адаптації міжнародного досвіду повоєнної відбудови в Україні

Передумови	Характеристика впливу	Обмеження	Характеристика впливу
Високий рівень міжнародної підтримки	Забезпечує доступ до фінансових ресурсів, технологій та експертного досвіду	Інституційна слабкість держави	Ускладнює ефективне управління проектами відбудови
Євроінтеграційний курс	Сприяє впровадженню європейських стандартів управління та прозорості	Корупційні ризики	Знижують ефективність використання ресурсів і довіру донорів
Досвід реформ (децентралізація)	Посилює роль місцевих громад у процесах відбудови	Недостатня координація між органами влади	Призводить до дублювання функцій і втрати ресурсів
Наявність кваліфікованого людського капіталу	Полегшує впровадження інновацій та сучасних	Демографічні втрати	Обмежують трудові ресурси для відновлення

	підходів		економіки
Потенціал цифровізації економіки	Дозволяє впроваджувати прозорі механізми управління	Нестабільна безпекова ситуація	Стимує інвестиційну активність
Підтримка міжнародних фінансових організацій	Сприяє реалізації масштабних інфраструктурних проєктів	Фінансові обмеження держави	Обмежують можливості співфінансування проєктів
Активність громадянського суспільства	Підвищує контроль за процесами відбудови	Низька адаптаційна сумісність окремих моделей	Вимагає модифікації міжнародного досвіду
Геополітична підтримка України	Посилює інтеграцію у світову економіку	Структурні диспропорції економіки	Обмежують ефективність окремих стратегій розвитку

Джерело: складено автором

Отже, оцінка передумов та обмежень адаптації міжнародного досвіду в Україні свідчить про наявність як значного потенціалу, так і суттєвих викликів. З одного боку, Україна має сприятливі умови для запозичення ефективних моделей відбудови, зокрема завдяки міжнародній підтримці, європейському курсу розвитку та наявності людського капіталу. З іншого боку, існуючі інституційні, економічні та безпекові обмеження вимагають комплексного підходу до адаптації такого досвіду.

У підсумку слід зазначити, що успішність адаптації міжнародного досвіду залежить від здатності України враховувати власні особливості та забезпечувати ефективну реалізацію реформ. Лише за умови подолання існуючих обмежень та використання наявних передумов можна досягти сталого економічного відновлення та інтеграції у світовий економічний простір. Важливим елементом оцінки можливостей адаптації міжнародного досвіду є врахування практичних результатів відбудови країн, які вже пройшли через подібні процеси. У цьому контексті особливо показовим є досвід Боснії і Герцеговина, яка здійснювала повоєнну відбудову після конфлікту 1990-х років.

Аналіз цього кейсу свідчить про те, що значна міжнародна фінансова допомога може виступати потужною передумовою швидкого відновлення інфраструктури. У Боснії і Герцеговині саме за рахунок зовнішнього фінансування було реалізовано значну кількість проєктів у сфері житлового будівництва, транспорту та енергетики. Це підтверджує, що для України міжнародна підтримка є ключовим драйвером відбудови.

Водночас досвід цієї країни демонструє і суттєві обмеження. Зокрема, надмірна залежність від зовнішніх донорів призвела до формування певної економічної залежності та уповільнення розвитку внутрішніх інституцій. Для України це означає необхідність балансування між використанням міжнародної допомоги та розвитком власного економічного потенціалу.

Крім того, у Боснії і Герцеговині спостерігалися проблеми з координацією міжнародних організацій, що призводило до фрагментації відбудовчих процесів. Відсутність єдиного центру управління ускладнювала реалізацію комплексної стратегії розвитку. Для України цей аспект є критично важливим, оскільки ефективна координація донорської допомоги може суттєво підвищити результативність відбудови.

Ще одним важливим уроком є вплив політичної фрагментації на процес відновлення. У Боснії і Герцеговині складна політична структура стримувала проведення реформ та уповільнювала економічне зростання. Це підкреслює необхідність забезпечення політичної стабільності та узгодженості рішень в Україні. Також варто відзначити, що, незважаючи на значні обсяги фінансової допомоги, економічне зростання Боснії і Герцеговини залишалося обмеженим через структурні проблеми економіки. Це свідчить про те, що відбудова має супроводжуватися глибокими економічними реформами, спрямованими на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Таким чином, досвід Боснії і Герцеговини підтверджує, що міжнародна допомога є необхідною, але недостатньою умовою успішної відбудови. Для України критично важливо не лише залучати ресурси, але й забезпечувати

ефективне управління ними, розвиток інституцій та проведення структурних реформ.

3.2. Напрями імплементації кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України

У сучасних умовах післявоєнного відновлення економіки України ключового значення набуває не лише залучення міжнародного досвіду, але й визначення ефективних напрямів його імплементації. Враховуючи складність соціально-економічних трансформацій, імплементація міжнародних практик має здійснюватися системно, поетапно та з урахуванням національних особливостей розвитку.

Особливу увагу слід приділити практикам, що були реалізовані у країнах, які пройшли шлях післявоєнної відбудови, зокрема Боснія і Герцеговина, досвід якої є релевантним для України через подібність викликів: руйнування інфраструктури, залежність від міжнародної допомоги та необхідність інституційної трансформації.

На основі проведеного аналізу доцільно виділити ключові напрями імплементації міжнародних практик, які можуть забезпечити ефективне відновлення економіки України.

Таблиця 3.3

Ключові напрями імплементації міжнародного досвіду в Україні

Напрямок	Сутність	Очікуваний ефект	Приклад (Боснія і Герцеговина)
Інституційна реформа	Підвищення ефективності державного управління	Зростання довіри інвесторів	Створення міжнародних адміністративних структур
Відновлення інфраструктури	Модернізація транспортної, енергетичної системи	Економічне зростання	Масштабні інфраструктурні проекти за рахунок донорів
Децентралізація	Посилення ролі місцевих громад	Прискорення регіонального розвитку	Передача повноважень місцевим органам

Залучення інвестицій	Формування сприятливого бізнес-клімату	Притік капіталу	Програми стимулювання інвесторів
Розвиток людського капіталу	Освіта, перекваліфікація	Підвищення продуктивності праці	Програми міжнародної підтримки освіти
Цифровізація	Впровадження електронного урядування	Прозорість і ефективність	Обмежено реалізовано (можливість для України)

Джерело: складено автором

Наведені у таблиці 3.3 напрями імплементації міжнародного досвіду свідчать про комплексний характер процесу повоєнної відбудови економіки України. Зокрема, інституційний напрям передбачає проведення антикорупційних реформ, удосконалення системи державного управління, децентралізацію та забезпечення прозорості прийняття управлінських рішень. Важливість цього напрямку підтверджується досвідом країн Центральної та Східної Європи, де ефективність післявоєнної трансформації значною мірою залежала від якості державних інститутів та рівня довіри до влади.

Економічний напрям імплементації міжнародних практик пов'язаний із модернізацією виробничого сектору, стимулюванням інвестиційної діяльності, розвитком малого та середнього бізнесу, а також створенням умов для інтеграції України у європейський економічний простір. Особливого значення набуває розвиток державно-приватного партнерства та впровадження механізмів страхування воєнних ризиків для інвесторів.

Соціальний напрям включає відновлення ринку праці, підтримку внутрішньо переміщених осіб, розвиток системи охорони здоров'я та освіти, а також формування умов для повернення населення та людського капіталу до України. Враховуючи значні демографічні втрати, саме соціальна складова має стати одним із пріоритетів державної політики повоєнного відновлення. Таким чином, ключові напрями імплементації міжнародного досвіду охоплюють як інституційні, так і економічні аспекти розвитку. Особливістю України є можливість поєднання класичних моделей відбудови з сучасними цифровими рішеннями, що створює додаткові конкурентні переваги.

Водночас міжнародні форуми з питань відбудови України засвідчили, що однією з ключових проблем післявоєнного відновлення є не лише залучення фінансових ресурсів, але й забезпечення їх ефективного, прозорого та цільового використання. У межах Ukraine Recovery Conference 2022–2024 особлива увага приділялася формуванню механізмів контролю за використанням міжнародної допомоги, підвищенню прозорості реалізації проєктів відбудови та мінімізації корупційних ризиків.

Представники міжнародних фінансових організацій, урядів країн-донорів та експертного середовища наголошували, що ефективне використання ресурсів має базуватися на принципах підзвітності, цифровізації управлінських процесів, незалежного аудиту та стратегічного планування пріоритетних напрямів відновлення. Зокрема, було запропоновано впровадження спеціальних цифрових платформ моніторингу проєктів відбудови, систем відкритого доступу до інформації про використання коштів, а також механізмів спільного контролю за реалізацією програм між Україною та міжнародними партнерами.

Крім того, на міжнародних форумах наголошувалося на необхідності переходу від моделі «відновлення будь-якою ціною» до концепції «build back better», яка передбачає не лише відбудову зруйнованих об'єктів, а й їх модернізацію відповідно до сучасних стандартів енергоефективності, цифровізації та екологічної безпеки. Такий підхід дозволяє підвищити довгострокову ефективність використання ресурсів та створити основу для структурної модернізації економіки України.

Таблиця 3.4

Механізми забезпечення ефективного використання ресурсів у процесі повоєнної відбудови України, запропоновані на міжнародних форумах

Запропонований механізм	Сутність механізму
Цифрові платформи моніторингу відбудови	Відкритий доступ до інформації щодо фінансування та реалізації проєктів
Незалежний міжнародний аудит	Контроль використання коштів міжнародними організаціями та аудиторами

Пріоритетне фінансування критичної інфраструктури	Спрямування ресурсів на транспорт, енергетику, житловий фонд та соціальну сферу
Державно-приватне партнерство	Залучення приватного капіталу до реалізації проєктів відбудови
Страховання воєнних ризиків	Надання міжнародних гарантій для інвесторів
Принцип «build back better»	Відбудова з урахуванням модернізації та інновацій
Координація донорської допомоги	Узгодження програм фінансування між міжнародними партнерами

Джерело: складено автором на основі [43]

Аналіз міжнародного досвіду демонструє, що ефективність імплементації практик повоєнної відбудови значною мірою залежить від правильного поєднання фінансових, організаційних та інституційних механізмів. Одним із ключових механізмів є міжнародне фінансування у формі грантів, кредитів та програм технічної допомоги, що дозволяє забезпечити ресурсну базу для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів.

Водночас важливим механізмом виступає цифровізація процесів управління відбудовою, яка забезпечує відкритість використання коштів та підвищує рівень контролю за реалізацією програм відновлення. Значний потенціал для України також має застосування механізмів державно-приватного партнерства, які широко використовувалися у країнах Балканського регіону та дозволили залучити приватний капітал до процесів реконструкції інфраструктури. Крім того, необхідною умовою ефективної імплементації міжнародного досвіду є створення системи стратегічного планування відбудови із визначенням пріоритетних секторів економіки та механізмів координації міжнародної допомоги. Отже, результати міжнародних форумів свідчать про поступовий перехід до нової моделі повоєнної відбудови, у межах якої ключове значення має не лише обсяг залучених фінансових ресурсів, а й ефективність системи їх використання. Аналіз запропонованих механізмів демонструє, що міжнародні партнери розглядають прозорість, цифровізацію управління, незалежний аудит та координацію донорської допомоги як базові умови успішної реалізації програм відновлення.

Водночас впровадження зазначених механізмів в Україні сприятиме не лише підвищенню довіри міжнародних донорів, але й формуванню сучасної системи управління відбудовою, орієнтованої на довгострокову економічну трансформацію. Особливого значення набуває поєднання міжнародної фінансової підтримки з внутрішніми інституційними реформами, що дозволить забезпечити ефективне використання ресурсів та підвищити результативність процесу післявоєнного відновлення економіки України.

Ефективна імплементація міжнародного досвіду потребує чіткого часового планування. Враховуючи сучасні умови, доцільно запропонувати поетапну модель реалізації заходів.

Таблиця 3.5

Етапи імплементації міжнародного досвіду в Україні

Період	Основні заходи	Пріоритети	Очікувані результати
2026–2027	Відновлення критичної інфраструктури	Енергетика, транспорт, житло	Стабілізація економіки
2028–2030	Інституційні реформи та інвестиції	Судова система, бізнес-клімат	Зростання інвестицій
2031–2033	Структурна модернізація економіки	Індустріалізація, інновації	Підвищення конкурентоспроможності
2034–2035	Інтеграція у глобальні ринки	Експорт, міжнародна співпраця	Стійке економічне зростання

Джерело: складено автором

Етапність імплементації міжнародного досвіду має важливе значення для забезпечення послідовності та результативності процесу відбудови. На початковому етапі пріоритетним є відновлення критичної інфраструктури та забезпечення базових потреб населення. Наступний етап пов'язаний із реалізацією структурних реформ, модернізацією економіки та залученням інвестицій. На довгостроковому етапі ключового значення набуває формування інноваційної моделі економічного розвитку, орієнтованої на європейську інтеграцію та підвищення міжнародної конкурентоспроможності України. Запропонована модель дозволяє забезпечити поступовий перехід від відновлення до розвитку. На відміну від досвіду Боснії і Герцеговини, де

відбудова була значною мірою залежною від зовнішніх факторів, Україна має потенціал для формування більш самостійної економічної моделі.

З метою визначення можливостей використання міжнародного досвіду доцільно провести порівняльний аналіз.

Таблиця 3.6

Порівняння підходів до відбудови

Критерій	Україна	Боснія і Герцеговина	Рекомендації для України
Джерела фінансування	Міжнародна допомога + потенціал інвестицій	Переважно донорська допомога	Диверсифікація фінансування
Інституційна структура	У процесі реформування	Фрагментована	Посилення централізації координації
Роль держави	Активна	Частково обмежена	Збалансована модель управління
Темпи реформ	Середні	Повільні	Прискорення реформ
Цифровізація	Високий потенціал	Низький рівень	Активне впровадження

Джерело: складено автором

Проведений порівняльний аналіз свідчить про те, що Україна має значно ширший потенціал для ефективної імплементації міжнародного досвіду повоєнної відбудови порівняно з Боснією і Герцеговиною. Насамперед це пов'язано з масштабом економіки України, рівнем розвитку окремих секторів промисловості, наявністю значного аграрного потенціалу, розвиненого ІТ-сектору та вигідного географічного положення, що створює передумови для інтеграції у європейські логістичні та виробничі ланцюги.

Крім того, важливою перевагою України є високий рівень цифровізації державних послуг та управлінських процесів. Впровадження цифрових платформ державного управління, зокрема електронних сервісів та систем моніторингу, створює додаткові можливості для забезпечення прозорості процесу відбудови та контролю за використанням міжнародної допомоги. У Боснії і Герцеговині після завершення воєнного конфлікту подібний рівень цифрової трансформації був відсутній, що ускладнювало координацію процесів відновлення.

Суттєве значення також має євроінтеграційний курс України та активна підтримка з боку Європейського Союзу, міжнародних фінансових організацій і країн-партнерів. На відміну від Боснії і Герцеговини, сучасна система міжнародної підтримки України характеризується значно більшими обсягами фінансової допомоги, розвинутими механізмами координації донорів та високим рівнем міжнародної політичної зацікавленості у відновленні держави. Водночас ефективність реалізації зазначеного потенціалу залежатиме від здатності України забезпечити інституційну стабільність, ефективне державне управління, зниження корупційних ризиків та раціональне використання міжнародної фінансової допомоги. Для забезпечення ефективної імплементації міжнародних практик необхідно сформувати відповідні механізми їх реалізації.

Таблиця 3.7

Інструменти реалізації міжнародного досвіду повоєнної відбудови в
Україні

Механізм	Зміст	Очікуваний результат
Державне стратегічне планування	Формування довгострокових програм відбудови	Узгодженість дій
Партнерство міжнародними організаціями	Спільна реалізація проєктів	Доступ до ресурсів
Публічно-приватне партнерство	Залучення бізнесу до відбудови	Підвищення ефективності
Контроль і аудит	Моніторинг використання коштів	Зменшення корупції
Цифрові платформи	Е-урядування, прозорість	Підвищення довіри

Джерело: складено автором

Застосування комплексного механізму імплементації дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити ефективне використання міжнародного досвіду. Отже, імплементація кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України має здійснюватися на основі системного підходу, що передбачає поєднання інституційних реформ, економічної модернізації та ефективного управління ресурсами. Досвід Боснії і

Герцеговина демонструє як можливості, так і ризики такого процесу, що дозволяє Україні уникнути типових помилок.

Отже, проведене дослідження напрямів імплементації міжнародних практик у процесі повоєнної відбудови економіки України дозволяє зробити висновок, що ефективність відновлення держави залежатиме не лише від обсягів міжнародної фінансової допомоги, а й від здатності забезпечити системну трансформацію економічної та інституційної моделі розвитку. Аналіз міжнародного досвіду засвідчив, що найбільш результативними є ті моделі повоєнної відбудови, які поєднують інституційні реформи, модернізацію економіки, розвиток людського капіталу та ефективну систему управління ресурсами.

Встановлено, що для України пріоритетними напрямами імплементації міжнародного досвіду мають стати забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів, цифровізація процесів управління відбудовою, стимулювання інвестиційної діяльності, підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток державно-приватного партнерства та впровадження механізмів страхування воєнних ризиків. Особливого значення набуває створення ефективної системи координації міжнародної допомоги, яка дозволить уникнути дублювання проєктів, нерационального використання коштів та посилити контроль за реалізацією програм відновлення.

Таблиця 3.8

Основні сценарії повоєнної відбудови України, представлені на міжнародних форумах

Сценарій	Характеристика	Основні пріоритети	Потенційні ризики
Інфраструктурний сценарій	Орієнтація на швидке фізичне відновлення зруйнованих об'єктів	Відбудова житла, енергетики, транспорту	Високі витрати без структурної модернізації
Інвестиційно-	Поєднання відбудови	Інвестиції,	Залежність від

інноваційний сценарій	з модернізацією економіки	цифровізація, розвиток інновацій	міжнародного капіталу
Євроінтеграційний сценарій	Відновлення відповідно до стандартів ЄС	Інституційні реформи, гармонізація законодавства	Тривалість реформ та високі вимоги
Сценарій «build back better»	Відбудова на основі сучасних екологічних та технологічних стандартів	Енергоефективність, зелена економіка, цифровізація	Значні потреби у фінансуванні
Регіонально-орієнтований сценарій	Диференційоване відновлення регіонів залежно від рівня руйнувань	Децентралізація та підтримка громад	Нерівномірність розвитку регіонів

Джерело: складено автором

Аналіз сценаріїв повоєнної відбудови України, представлених на міжнародних форумах, свідчить про поступовий перехід від концепції виключно фізичного відновлення до моделі комплексної економічної трансформації держави. Міжнародні партнери наголошують, що процес відбудови України повинен поєднувати модернізацію інфраструктури, інституційні реформи, цифрову трансформацію, розвиток людського капіталу та інтеграцію до європейського економічного простору.

У зв'язку з цим запропонована модель повоєнної відбудови України має базуватися на поєднанні інвестиційно-інноваційного, євроінтеграційного та «build back better» сценаріїв. Такий підхід дозволить забезпечити не лише ліквідацію наслідків воєнних руйнувань, а й створити умови для довгострокового економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки та прискорення інтеграції України до Європейського Союзу.

Особливого значення набуває впровадження механізмів прозорого використання міжнародної допомоги, розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інноваційної діяльності, що неодноразово підкреслювалося у матеріалах міжнародних конференцій з питань відновлення України. Це дозволяє розглядати повоєнну відбудову не лише як процес

реконструкції, а як стратегічну можливість для структурної модернізації економіки держави.

Крім того, результати міжнародних форумів з питань відновлення України свідчать про необхідність формування балансу інтересів між Україною та міжнародними донорами. Зокрема, міжнародні партнери акцентують увагу на забезпеченні підзвітності, антикорупційних реформ та незалежного контролю за використанням фінансових ресурсів, що є необхідною умовою довгострокової підтримки процесу відбудови. У зв'язку з цим успішна імплементація міжнародного досвіду в Україні потребує не лише фінансової підтримки, а й поглиблення інституційних реформ, підвищення ефективності державного управління та зміцнення довіри до державних інститутів.

Таким чином, адаптація міжнародних практик повоєнної відбудови має здійснюватися комплексно та поетапно, із врахуванням соціально-економічних, безпекових та інституційних особливостей України. Реалізація запропонованих напрямів імплементації створить передумови для формування конкурентоспроможної економіки, прискорення євроінтеграційних процесів та забезпечення довгострокового економічного зростання України в післявоєнний період.

3.3. Очікувані соціально-економічні результати впровадження адаптованої моделі відбудови

У сучасних умовах повоєнної трансформації економіки України ключового значення набуває не лише розробка ефективної моделі відбудови, але й комплексна оцінка очікуваних соціально-економічних результатів її впровадження. Така оцінка дозволяє визначити потенційний економічний ефект, рівень впливу на макроекономічну стабільність, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність національної економіки. На сучасному етапі розвитку України питання відбудови виходить за межі

простого відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури, оскільки йдеться про формування нової моделі економічного розвитку, адаптованої до умов глобальної конкуренції, цифровізації та європейської інтеграції.

Запропонована модель відбудови базується на поєднанні міжнародного досвіду, структурних реформ, інституційного розвитку та активного залучення інвестиційних ресурсів. При цьому важливо враховувати результати відбудови інших країн, зокрема Боснія і Герцеговина, що дозволяє сформулювати більш обґрунтований підхід до прогнозування економічних та соціальних наслідків для України. Практика післявоєнного розвитку Боснія і Герцеговина демонструє, що масштабна міжнародна допомога сама по собі не гарантує стійкого економічного розвитку. Вирішальне значення мають ефективність державного управління, координація реформ та здатність держави забезпечити структурну модернізацію економіки.

У процесі дослідження встановлено, що одним із ключових факторів успішної відбудови виступає формування сприятливого інвестиційного середовища. Для економік, які перебувають у стані післякризового відновлення, саме інвестиції стають основою розширення виробничих потужностей, оновлення інфраструктури та стимулювання ділової активності. У зв'язку з цим важливого значення набуває поєднання зовнішніх фінансових ресурсів із внутрішніми механізмами економічного розвитку.

Для оцінки перспектив соціально-економічного розвитку України в умовах реалізації адаптованої моделі відбудови доцільно виокремити основні напрями очікуваних трансформацій в таблиці 3.9

Таблиця 3.9

Основні напрями соціально-економічних результатів адаптованої моделі відбудови

Напрямок	Характер очікуваних змін	Потенційний результат
Макроекономічна стабілізація	Відновлення економічної активності	Формування умов для сталого розвитку
Інвестиційна політика	Активізація міжнародних та приватних інвестицій	Модернізація виробничого потенціалу

Ринок праці	Створення нових робочих місць	Зниження рівня безробіття
Інфраструктурний розвиток	Відбудова транспортної та енергетичної систем	Підвищення ефективності економіки
Соціальна сфера	Покращення якості соціальних послуг	Зростання рівня життя населення
Євроінтеграція	Розширення співпраці з ЄС	Інтеграція до європейського економічного простору

Джерело: складено автором

Одним із головних результатів реалізації адаптованої моделі відбудови має стати поступове відновлення макроекономічної стабільності. В умовах воєнних та післявоєнних криз економіка зазнає суттєвих структурних втрат, що проявляються у скороченні виробництва, зменшенні інвестиційної активності та погіршенні фінансового стану держави. Саме тому процес відбудови повинен бути спрямований не лише на відновлення економічних показників, але й на формування нової моделі економічного зростання, яка базується на інноваціях, інституційній ефективності та інтеграції до міжнародних ринків.

У цьому контексті важливу роль відіграє інвестиційна складова економічного розвитку. Для країн, що проходять етап повоєнного відновлення, характерним є суттєве зростання потреби у фінансових ресурсах, необхідних для модернізації інфраструктури, підтримки підприємництва та стимулювання виробничої діяльності. Водночас міжнародний досвід свідчить, що ефективність використання інвестицій залежить від якості інституційного середовища та рівня прозорості державного управління.

Досвід Боснії і Герцеговіна демонструє, що значна залежність від міжнародної фінансової допомоги без належного рівня внутрішніх реформ може призводити до уповільнення економічного розвитку та формування довгострокових структурних дисбалансів. Для України це означає необхідність поєднання зовнішньої підтримки з реалізацією внутрішніх економічних реформ, спрямованих на підвищення ефективності державного управління, розвиток конкурентного середовища та стимулювання підприємницької діяльності.

Важливим соціально-економічним результатом реалізації адаптованої моделі відбудови є відновлення ринку праці. У процесі війни значна частина населення втратила робочі місця, а також відбулося суттєве скорочення економічної активності в окремих регіонах держави. Відбудова інфраструктури, розвиток промисловості та активізація малого і середнього бізнесу створюють передумови для формування нових робочих місць та поступового зниження рівня безробіття.

Особливого значення у цьому процесі набуває підтримка малого та середнього підприємництва, яке в умовах ринкової економіки виступає одним із головних джерел зайнятості населення та регіонального розвитку. Крім того, розвиток підприємницького сектору сприяє формуванню конкурентного середовища, розширенню податкової бази та підвищенню рівня економічної самостійності регіонів.

Важливим напрямом адаптованої моделі відбудови є модернізація інфраструктури. У сучасних умовах транспортна, енергетична та цифрова інфраструктура формують основу конкурентоспроможності національної економіки. Саме тому процес відбудови має бути орієнтований не лише на відновлення зруйнованих об'єктів, але й на впровадження сучасних технологічних рішень, енергоефективності та цифровізації.

Таблиця 3.10

Очікувані результати модернізації ключових секторів економіки

Сектор економіки	Основний напрям трансформації	Соціально-економічний ефект
Промисловість	Технологічне оновлення виробництва	Зростання продуктивності
Енергетика	Диверсифікація та енергоефективність	Підвищення енергетичної безпеки
Будівництво	Масштабна відбудова інфраструктури	Активізація економічної діяльності
Аграрний сектор	Розвиток переробки та експорту	Збільшення валютних надходжень

ІТ-сектор	Цифровізація та інновації	Формування інноваційної економіки
-----------	---------------------------	-----------------------------------

Джерело: складено автором

У процесі дослідження встановлено, що особливо перспективним для України є розвиток інноваційних секторів економіки, насамперед ІТ-сфери та цифрових технологій. Саме ці напрями здатні забезпечити прискорення структурної трансформації економіки та підвищення її конкурентоспроможності у глобальному середовищі. Крім того, розвиток цифрової економіки створює умови для підвищення ефективності державного управління та покращення якості публічних послуг.

Водночас значну роль у процесі післявоєнного відновлення відіграє розвиток промисловості та енергетики. Модернізація виробничих потужностей та впровадження енергоефективних технологій створюють основу для підвищення економічної стійкості держави. Для України це є особливо важливим в умовах необхідності зменшення енергетичної залежності та інтеграції до європейського енергетичного простору.

Соціальний ефект реалізації адаптованої моделі відбудови проявляється також у покращенні якості життя населення. Відновлення економічної активності, розвиток інфраструктури та створення нових робочих місць сприятимуть зростанню доходів населення, зниженню рівня соціальної напруги та формуванню більш стабільного соціального середовища. Особливого значення набуває відновлення систем охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення, які зазнали суттєвих втрат унаслідок війни.

Важливою складовою реалізації адаптованої моделі відбудови є євроінтеграційний напрям розвитку. Розширення співпраці з Європейським Союзом створює можливості для залучення інвестицій, впровадження сучасних стандартів управління та інтеграції України до міжнародних виробничих і логістичних ланцюгів. У цьому контексті досвід Боснії і Герцеговина демонструє, що інтеграція до європейського простору може стати важливим фактором стабілізації економіки та прискорення реформ.

Таблиця 3.11

Порівняльна характеристика досвіду Боснія і Герцеговина та перспектив
України

Критерій	Боснія і Герцеговина	Україна
Характер міжнародної допомоги	Переважає донорська підтримка	Поєднання допомоги та інвестицій
Інституційні реформи	Повільні темпи	Потенціал для прискореної трансформації
Інвестиційна активність	Обмежена	Високий потенціал залучення інвестицій
Євроінтеграційні процеси	Тривалий характер	Активна інтеграція до ЄС
Модель відбудови	Переважає централізована	Комбінована та адаптивна

Джерело: складено автором

Порівняльний аналіз свідчить про те, що Україна має потенційно кращі передумови для реалізації ефективної моделі повоєнної відбудови. Водночас досягнення позитивних результатів залежить від здатності держави забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами, координацію реформ та підтримку інституційної стабільності. Таким чином, впровадження адаптованої моделі відбудови економіки України забезпечує комплексний позитивний соціально-економічний ефект, що проявляється у стабілізації економічної системи, модернізації виробничого потенціалу, розвитку інфраструктури та підвищенні рівня життя населення. Проведений аналіз підтверджує, що результати відбудови мають довгостроковий характер та формують основу для переходу до моделі сталого економічного розвитку.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективність реалізації адаптованої моделі відбудови значною мірою залежить від якості інституційного середовища, послідовності державної політики та здатності забезпечити раціональне використання інвестиційних ресурсів. Досвід Боснія і Герцеговина підтверджує необхідність поєднання міжнародної підтримки з внутрішніми реформами та структурною модернізацією економіки.

Отже, реалізація адаптованої моделі відбудови створює передумови не лише для відновлення економіки України після воєнних руйнувань, але й для

формування нової конкурентоспроможної економічної системи, орієнтованої на інноваційний розвиток, європейську інтеграцію та довгострокову економічну стійкість держави.

3.4. Практичне узагальнення міжнародного досвіду повоєнної відбудови на основі діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай»

У контексті дослідження міжнародного досвіду повоєнної відбудови економіки особливого значення набуває аналіз практичної діяльності інституцій транскордонного співробітництва. Одним із таких прикладів є діяльність Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай», яке функціонує як платформа взаємодії України з країнами Європейського Союзу у сфері регіонального розвитку, інфраструктурної модернізації та економічної інтеграції [63].

З огляду на специфіку післявоєнного відновлення України, досвід транскордонних ініціатив є особливо цінним, оскільки дозволяє поєднати міжнародні практики відбудови з реальними інструментами регіонального розвитку.

Транскордонне співробітництво виступає одним із ключових механізмів імплементації міжнародного досвіду, оскільки забезпечує прямий зв'язок між регіонами України та країнами ЄС. У випадку Єврорегіону «Нижній Дунай» йдеться про взаємодію України з Румунією та Республікою Молдова, що створює можливості для залучення інвестицій, розвитку інфраструктури та реалізації спільних проєктів.

Таблиця 3.12

Основні напрями діяльності Єврорегіону «Нижній Дунай» у контексті відбудови

Напрямок діяльності	Зміст	Економічний ефект
---------------------	-------	-------------------

Інфраструктурні проекти	Розвиток транспортних коридорів, портової інфраструктури	Підвищення логістичної ефективності
Економічна інтеграція	Спільні інвестиційні проекти з ЄС	Залучення капіталу
Екологічні ініціативи	Відновлення екосистем Дунаю	Сталий розвиток регіону
Освітні програми	Підготовка кадрів, обмін досвідом	Розвиток людського капіталу
Підтримка бізнесу	Мікрогранти, консультаційна допомога	Розвиток МСП

Джерело: складено автором на основі [63]

Діяльність Єврорегіону «Нижній Дунай» демонструє багатовимірний характер транскордонного співробітництва, яке охоплює не лише економічні, але й соціальні та інституційні аспекти розвитку [64]. Аналіз практичної діяльності Агентства дозволяє визначити ключові механізми імплементації міжнародного досвіду повоєнної відбудови.

Таблиця 3.13

Механізми трансферу міжнародного досвіду через Єврорегіон

Механізм	Сутність	Результат
Проектне фінансування ЄС	Залучення грантів та програм	Фінансування інфраструктури
Партнерство регіонів	Спільні проекти України та ЄС	Обмін технологіями
Інституційна взаємодія	Співпраця органів влади	Підвищення ефективності управління
Освітні програми	Обмін кадрами та знаннями	Розвиток компетенцій
Технічна допомога	Консультації та експертиза	Підвищення якості проєктів

Джерело: складено автором

Транскордонні механізми забезпечують не лише фінансову підтримку, але й трансфер управлінських і технологічних практик, що є ключовим для повоєнної відбудови.

Досвід Єврорегіону «Нижній Дунай» має безпосереднє практичне значення для України, оскільки дозволяє адаптувати європейські підходи до регіонального розвитку в умовах післявоєнного відновлення. По-перше, транскордонне співробітництво сприяє інтеграції України у європейський економічний простір, що є важливою умовою довгострокового розвитку [64]. По-друге, воно дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси поза межами

державного бюджету, що особливо актуально в умовах обмежених внутрішніх ресурсів. По-третє, участь у спільних проєктах сприяє підвищенню інституційної спроможності регіонів, що є критичним фактором ефективної відбудови.

У контексті дослідження доцільно порівняти транскордонний підхід із класичними моделями повоєнної відбудови, зокрема тими, що застосовувалися у країнах Західних Балкан, включно з Боснія і Герцеговина. У той час як у Боснії і Герцеговині відбудова значною мірою здійснювалася через централізовані міжнародні механізми, досвід Єврорегіону «Нижній Дунай» демонструє більш гнучку модель, що базується на регіональному партнерстві та горизонтальній взаємодії.

Таблиця 3.14

Порівняння підходів до відбудови

Критерій	Боснія і Герцеговина	Єврорегіон «Нижній Дунай»	Висновок
Модель управління	Централізована	Регіональна	Більш гнучка модель в Єврорегіоні
Джерела фінансування	Донорські програми	ЄС + партнерські проєкти	Диверсифіковане фінансування
Інституційна участь	Обмежена	Широка	Вищий рівень залучення
Ефективність імплементації	Середня	Висока потенційно	Перевага транскордонної моделі

Джерело: складено автором

Порівняльний аналіз свідчить про те, що транскордонні механізми мають більш адаптивний характер і можуть бути ефективно використані в умовах України. Отже, діяльність Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай» є важливим практичним інструментом імплементації міжнародного досвіду повоєнної відбудови економіки. Вона демонструє, що ефективна відбудова можлива не лише через централізовані державні програми, але й через регіональні партнерства, які забезпечують гнучкість, інституційну взаємодію та залучення зовнішніх ресурсів.

Узагальнення досвіду показує, що транскордонне співробітництво може виступати одним із ключових драйверів економічного відновлення України, особливо в умовах євроінтеграційного курсу. У поєднанні з міжнародними практиками, зокрема досвідом Боснія і Герцеговина, воно дозволяє сформувати більш стійку та ефективну модель післявоєнного розвитку. Таким чином, результати практичної діяльності Єврорегіону «Нижній Дунай» підтверджують доцільність розвитку транскордонних механізмів як невід’ємної складової стратегії відбудови економіки України.

Проведений аналіз практичної діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай» дозволяє розглядати його як один із прикладів функціонування сучасної моделі регіональної взаємодії, що ґрунтується на принципах багаторівневого управління, інституційного партнерства та інтеграції до європейського простору розвитку. У межах дослідження встановлено, що транскордонне співробітництво виступає не лише інструментом регіональної політики Європейського Союзу, але й ефективним механізмом трансферу практик повоєнного відновлення економіки. Особливістю розглянутої моделі є її децентралізований характер, який передбачає активну участь регіональних органів влади, місцевих громад, бізнес-структур та міжнародних партнерів у формуванні та реалізації спільних проєктів. Такий підхід суттєво відрізняється від централізованих моделей відбудови, оскільки забезпечує більшу гнучкість управління, оперативність ухвалення рішень та адаптивність до локальних соціально-економічних умов.

Результати дослідження свідчать, що діяльність Єврорегіону «Нижній Дунай» охоплює комплекс взаємопов’язаних напрямів, серед яких ключове місце займають інфраструктурний розвиток, економічна інтеграція, екологічна модернізація, розвиток людського капіталу та підтримка малого і середнього підприємництва. Сукупна дія цих компонентів формує мультисекторальний ефект, який виходить за межі локального розвитку та впливає на загальноекономічну динаміку регіону.

Важливим результатом є те, що транскордонні механізми забезпечують не лише фінансову підтримку через програми Європейського Союзу, але й сприяють інституційному вдосконаленню системи управління, впровадженню сучасних стандартів проєктного менеджменту та підвищенню якості реалізації інфраструктурних ініціатив. Таким чином, відбувається поєднання ресурсного, управлінського та технологічного компонентів розвитку.

Порівняльний аналіз із досвідом інших країн, зокрема Боснії і Герцеговини, дозволяє зробити висновок про переваги транскордонної моделі, яка характеризується більшою гнучкістю, диверсифікацією джерел фінансування та високим рівнем залучення локальних і міжнародних стейкхолдерів. На відміну від централізованих підходів, така модель демонструє кращі передумови для довгострокової стійкості результатів відбудови. Для України отримані результати мають прикладне значення, оскільки підтверджують доцільність використання транскордонного співробітництва як складової стратегії повоєнного відновлення. Зокрема, йдеться про можливість розширення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, посилення інституційної спроможності регіонів, прискорення інтеграційних процесів до європейського економічного простору та підвищення ефективності реалізації інфраструктурних проєктів.

Отже, діяльність Єврорегіону «Нижній Дунай» підтверджує, що ефективна модель повоєнної відбудови повинна базуватися на поєднанні державних механізмів управління з інструментами регіонального та міжнародного партнерства. Такий підхід забезпечує формування більш стійкої, адаптивної та інвестиційно привабливої моделі економічного розвитку, що відповідає сучасним європейським практикам регіональної політики.

Таким чином, транскордонне співробітництво може розглядатися як один із системоутворюючих елементів довгострокової стратегії відновлення економіки України в умовах євроінтеграційного курсу.

Висновки до розділу 3

1. Оцінено передумови та обмеження адаптації міжнародного досвіду в Україні. У Боснії і Герцеговині саме за рахунок зовнішнього фінансування було реалізовано значну кількість проєктів у сфері житлового будівництва, транспорту та енергетики. Це підтверджує, що для України міжнародна підтримка є ключовим драйвером відбудови. Крім того, у Боснії і Герцеговині спостерігалися проблеми з координацією міжнародних організацій, що призводило до фрагментації відбудовчих процесів. Відсутність єдиного центру управління ускладнювала реалізацію комплексної стратегії розвитку. Для України цей аспект є критично важливим, оскільки ефективна координація донорської допомоги може суттєво підвищити результативність відбудови.

Таким чином, досвід Боснії і Герцеговини підтверджує, що міжнародна допомога є необхідною, але недостатньою умовою успішної відбудови. Для України критично важливо не лише залучати ресурси, але й забезпечувати ефективне управління ними, розвиток інституцій та проведення структурних реформ.

2. Наведено напрями імплементації кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України. Аналіз сценаріїв повоєнної відбудови України, представлених на міжнародних форумах, свідчить про поступовий перехід від концепції виключно фізичного відновлення до моделі комплексної економічної трансформації держави. Міжнародні партнери наголошують, що процес відбудови України повинен поєднувати модернізацію інфраструктури, інституційні реформи, цифрову трансформацію, розвиток людського капіталу та інтеграцію до європейського економічного простору.

Крім того, результати міжнародних форумів з питань відновлення України свідчать про необхідність формування балансу інтересів між Україною та міжнародними донорами. Зокрема, міжнародні партнери акцентують увагу на забезпеченні підзвітності, антикорупційних реформ та

незалежного контролю за використанням фінансових ресурсів, що є необхідною умовою довгострокової підтримки процесу відбудови.

3. Досліджено очікувані соціально-економічні результати впровадження адаптованої моделі відбудови. Дослідження галузевої структури економіки дозволяє зробити висновок про нерівномірність розвитку секторів. Найбільш динамічне зростання очікується у будівництві та ІТ-секторі, які виступають ключовими локомотивами відновлення та модернізації економіки. Соціально-економічні ефекти реалізації адаптованої моделі відбудови проявляються також у поступовому зниженні рівня безробіття, стабілізації інфляційних процесів та покращенні параметрів державних фінансів. Це свідчить про формування більш стійкої та збалансованої макроекономічної системи, орієнтованої на інвестиційний розвиток.

Таким чином, впровадження адаптованої моделі відбудови створює передумови для довгострокової структурної трансформації економіки України, однак її ефективність значною мірою залежить від якості інституційного середовища, послідовності державної політики та здатності забезпечити раціональне використання інвестиційних ресурсів.

4. Обґрунтовано практичне узагальнення міжнародного досвіду повоєнної відбудови на основі діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай». Для України отримані результати мають прикладне значення, оскільки підтверджують доцільність використання транскордонного співробітництва як складової стратегії повоєнного відновлення. Зокрема, йдеться про можливість розширення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, посилення інституційної спроможності регіонів, прискорення інтеграційних процесів до європейського економічного простору та підвищення ефективності реалізації інфраструктурних проєктів.

Отже, діяльність Єврорегіону «Нижній Дунай» підтверджує, що ефективна модель повоєнної відбудови повинна базуватися на поєднанні державних механізмів управління з інструментами регіонального та

міжнародного партнерства. Такий підхід забезпечує формування більш стійкої, адаптивної та інвестиційно привабливої моделі економічного розвитку, що відповідає сучасним європейським практикам регіональної політики.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що сутність повоєнного відновлення держави полягає у комплексному відновленні всіх сфер її функціонування, які були зруйновані або зазнали істотних втрат унаслідок війни. У межах дослідження також проаналізовано основні теоретичні підходи до трактування дефініцій «повоєнне відновлення держави» та «повоєнна відбудова держави». З'ясовано, що зазначені поняття є тісно взаємопов'язаними, проте не тотожними за своїм змістом.

Обґрунтовано, що повоєнне відновлення держави є більш широким за змістом поняттям, оскільки спрямоване не лише на відтворення зруйнованих або пошкоджених унаслідок війни об'єктів, а й на забезпечення подальшого розвитку держави в цілому.

2. Наведено теоретичні моделі та міжнародний досвід повоєнної відбудови економіки. Застосування різних сценаріїв повоєнної відбудови було зумовлене сукупністю економічних, політичних та інституційних факторів. Насамперед, відмінності визначалися масштабами руйнувань і вихідними умовами розвитку країн: держави, що зазнали значних фізичних втрат (зокрема Німеччина та Японія), потребували комплексної реконструкції економіки та зовнішньої фінансової підтримки, тоді як країни з відносно збереженою виробничою базою (наприклад, США) орієнтувалися на структурну перебудову та стимулювання внутрішнього попиту. Важливу роль відігравали також геополітичні чинники, зокрема формування біполярного світу та початок «холодної війни», що зумовило використання фінансово-економічних інструментів як засобу політичного впливу, про що свідчить реалізація План Маршалла.

3. Проаналізовані інституційні та фінансові механізми реалізації повоєнної відбудови у світовій практиці. Аналіз наведених прикладів свідчить, що інституційні механізми мають визначальне значення для ефективності фінансових інструментів. У країнах, де була забезпечена чітка координація між державними органами та міжнародними партнерами, спостерігалось швидше економічне зростання та відновлення виробничого потенціалу. Водночас надмірна фрагментація управління або залежність від зовнішніх структур знижували довгострокову результативність програм.

Фінансові механізми повоєнної відбудови базуються на комбінуванні грантів, кредитів, інвестицій та спеціальних фондів, що дозволяє забезпечити як короткострокову стабілізацію, так і довгостроковий розвиток. Узагальнення досвіду різних країн свідчить про необхідність інтеграції програм відбудови у стратегію структурної модернізації економіки та формування стійкої моделі економічного зростання.

4. Досліджено досвід повоєнної відбудови країн Європи після Другої світової війни. Отже, аналіз досвіду Західної Німеччини показує, що успішна стратегія повоєнного відновлення має ґрунтуватися на комплексному підході,

який поєднує стабільну економічну політику, конкуренцію, інституційні зміни та соціальну підтримку населення. Застосування таких принципів у сучасних умовах України може сприяти формуванню ефективної стратегії відновлення та розвитку економіки після кризових періодів. Аналіз інструментів економічної політики свідчить про те, що успішна повоєнна відбудова базується на комплексному підході, який передбачає поєднання ринкових механізмів із ефективним державним регулюванням, а також врахування соціальних аспектів розвитку суспільства.

5. Проаналізовано досвід відбудови країн, що зазнали сучасних воєнних конфліктів. Після завершення воєнного конфлікту 1990-х років Боснія і Герцеговина зіткнулася з масштабними руйнуваннями інфраструктури та глибокими соціально-гуманітарними наслідками. У цьому контексті особливої уваги заслуговує досвід цієї країни у сферах національного примирення, відновлення соціальних зв'язків, врегулювання постконфліктних протиріч та формування умов для мирного співіснування різних суспільних груп. Такий досвід може бути корисним для інших держав, що перебувають у процесі повоєнної трансформації. Аналіз міжнародного досвіду доводить, що для успішної ревіталізації необхідне інституційне забезпечення процесу, чітка система управління ресурсами та комунікації між донорами і місцевою владою. Особлива увага має приділятися відновленню виробничого потенціалу та технологічній модернізації, оскільки це створює економічну базу для стабільного розвитку.

Водночас, стратегія відбудови не повинна концентруватися лише на макроекономічних показниках (інфляція, валютна стабільність), а має передбачати структурні реформи з достатнім фінансуванням для відновлення ключових секторів економіки.

Отже, успішна ревіталізація українських міст спирається на поєднання історичного підходу, стратегічного бачення, сталості та інклюзивності розвитку, активної участі громадян, прозорості проектних процедур і

підзвітності витрат, що забезпечує комплексне та стійке відновлення міського середовища.

6. Надані ключові фактори успішності повоєнної економічної трансформації. Аналіз дозволяє зробити висновки, що ключовими факторами успішної повоєнної економічної трансформації є поєднання макроекономічної стабілізації, ефективних інституційних змін, розвитку бізнесу та соціальної підтримки населення. Проте проблеми, пов'язані з нерівномірністю розвитку, слабкістю правової системи та корупційними ризиками, демонструють необхідність комплексного підходу та адаптації стратегій до національного контексту. Для України це означає, що будь-які запозичення з досвіду інших держав мають враховувати специфіку промислової структури, стан інфраструктури та соціальні потреби населення, щоб забезпечити стійке і всебічне відновлення економіки.

7. Оцінено передумови та обмеження адаптації міжнародного досвіду в Україні. У Боснії і Герцеговині саме за рахунок зовнішнього фінансування було реалізовано значну кількість проєктів у сфері житлового будівництва, транспорту та енергетики. Це підтверджує, що для України міжнародна підтримка є ключовим драйвером відбудови. Крім того, у Боснії і Герцеговині спостерігалися проблеми з координацією міжнародних організацій, що призводило до фрагментації відбудовчих процесів. Відсутність єдиного центру управління ускладнювала реалізацію комплексної стратегії розвитку. Для України цей аспект є критично важливим, оскільки ефективна координація донорської допомоги може суттєво підвищити результативність відбудови.

Таким чином, досвід Боснії і Герцеговини підтверджує, що міжнародна допомога є необхідною, але недостатньою умовою успішної відбудови. Для України критично важливо не лише залучати ресурси, але й забезпечувати ефективне управління ними, розвиток інституцій та проведення структурних реформ.

8. Наведено напрями імплементації кращих міжнародних практик у процесі відбудови економіки України. Аналіз сценаріїв повоєнної відбудови України, представлених на міжнародних форумах, свідчить про поступовий перехід від концепції виключно фізичного відновлення до моделі комплексної економічної трансформації держави. Міжнародні партнери наголошують, що процес відбудови України повинен поєднувати модернізацію інфраструктури, інституційні реформи, цифрову трансформацію, розвиток людського капіталу та інтеграцію до європейського економічного простору.

Крім того, результати міжнародних форумів з питань відновлення України свідчать про необхідність формування балансу інтересів між Україною та міжнародними донорами. Зокрема, міжнародні партнери акцентують увагу на забезпеченні підзвітності, антикорупційних реформ та незалежного контролю за використанням фінансових ресурсів, що є необхідною умовою довгострокової підтримки процесу відбудови.

9. Досліджено очікувані соціально-економічні результати впровадження адаптованої моделі відбудови. Дослідження галузевої структури економіки дозволяє зробити висновок про нерівномірність розвитку секторів. Найбільш динамічне зростання очікується у будівництві та ІТ-секторі, які виступають ключовими локомотивами відновлення та модернізації економіки. Соціально-економічні ефекти реалізації адаптованої моделі відбудови проявляються також у поступовому зниженні рівня безробіття, стабілізації інфляційних процесів та покращенні параметрів державних фінансів. Це свідчить про формування більш стійкої та збалансованої макроекономічної системи, орієнтованої на інвестиційний розвиток.

Таким чином, впровадження адаптованої моделі відбудови створює передумови для довгострокової структурної трансформації економіки України, однак її ефективність значною мірою залежить від якості інституційного середовища, послідовності державної політики та здатності забезпечити раціональне використання інвестиційних ресурсів.

10. Обґрунтовано практичне узагальнення міжнародного досвіду повоєнної відбудови на основі діяльності Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай». Для України отримані результати мають прикладне значення, оскільки підтверджують доцільність використання транскордонного співробітництва як складової стратегії повоєнного відновлення. Зокрема, йдеться про можливість розширення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, посилення інституційної спроможності регіонів, прискорення інтеграційних процесів до європейського економічного простору та підвищення ефективності реалізації інфраструктурних проєктів.

Отже, діяльність Єврорегіону «Нижній Дунай» підтверджує, що ефективна модель повоєнної відбудови повинна базуватися на поєднанні державних механізмів управління з інструментами регіонального та міжнародного партнерства. Такий підхід забезпечує формування більш стійкої, адаптивної та інвестиційно привабливої моделі економічного розвитку, що відповідає сучасним європейським практикам регіональної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підруч. Львів, 2015. 564 с.
2. Юрків Ю. В. Від руїн до світового лідерства. Як зруйнована Німеччина після Другої світової війни завдяки реформам змогла вийти на олімп світової економіки? Економічна правда. 27 червня 2022 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688588/>
3. Мигаль М. В. Моделі відновлення після руйнації: світові кейси для України. URL: <https://iaa.org.ua/articles/modeli-vidnovlennya-pislya-rujnacziyi-svitovi-kejsy-dlya-ukrayiny/>

4. Фесенко В. В. Зовнішні чинники впливу на українську політику (про минуле та майбутнє української політики). URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/64f46c95c2238/>
5. Покровська Н. М. Концептуальні засади післявоєнного відновлення України. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/570>
6. Гісем О. В. Україна в першому повоєнному десятилітті. URL: <https://www.slideshare.net/yakimgimnazia/1011-x-2007-152>
7. Мартинюк О. О. Всесвітня історія. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1490-vsesvitnya-istoriya-7-klas-gisem-2020.html>
8. Бевз Т.В. Суверенітет як невід’ємна ознака держав у документах і практиці українського державотворення. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/bevz_suverenitet.pdf
9. Кресіна І. О. Регіональна політика в Україні. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/6753>
10. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України. Еconomy of Ukraine*. 2019. № 1 (686). С. 75-89.
11. Римар З. І., Корнієнко В. О. «План Маршалла»: роль і значення для Європи. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29849/Римар.pdf?sequence=1&isAllowed>
12. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи : міжнародна колективна монографія / Небрат В.В. та ін. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2023. 571 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>
13. Відбудова України: принципи та політика. Centre for economic policy research / За редакцією Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. В. Ді Мауро. Київ, 2022. 508 с. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

14. Голубка С.М. Пріоритети інноваційного еколого-економічного розвитку України на етапі нових викликів сучасного світу. *Актуальні проблеми економіки. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2023. No 9 (267). С. 107–116. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/09/09.23._topic_Stepan-M.-Holubka-107-116.pdf
15. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний ви-мір : колективна монографія / за ред. В.А. Омеляненка. Суми : Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2022. 280 с. URL: https://iidskt.org.ua/wp-content/uploads/Monografiya_Vidnovlennya_2022.pdf
16. Небрат В. Зарубіжний досвід і національні пріоритети для стратегування повоєнної відбудови України. *Економіка і прогнозування*. 2023. No 2. С. 134–159. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_23_2_134_uk.pdf
17. Носирєв О. Повоєнна промислова політика відновлення економіки. *Механізми регулювання економіки*. 2023. No 2 (100). С. 41–48. URL: <http://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/151>
18. Повоєнне відродження України Візія відділення економіки Національної академії наук України. Національна Академія Наук України. Відділення Економіки. Київ, 2022. 34 с. URL: https://ndc-ipr.org/media/posts/presentations/%D0%92%D1%96%D0%B7%D1%96%D1%8F_%D0%92%D0%95_%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A3.pdf
19. Собкевич О. В. та ін. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / за ред. Я.А. Жаліла. Київ : НІСД, 2024. 104 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/ad_realsektor-2023.pdf
20. Хмарська І.А., Кучерява К.Я., Клімова І.О. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2022. No 42. URL: http://eprints.zu.edu.ua/34619/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f_%d0%9a%d0%bb%d1%96%d0%bc%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf10.

21. Шушкова Ю.В. Обґрунтування стратегічних пріоритетів державної політики реіндустріалізації економіки України на засадах технологічної модернізації. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Випуск 36. С. 75–81. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/14.pdf
22. Шевченко С.О., Кукурудз О.М. Стратегії фінансування повоєнної відбудови: виклики та перспективи для України. *Академічні візії*. 2024. No 28. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/914>
23. Юрків Ю. Від руїн до світового лідерства в економіці. Як зруйнована Німеччина після Другої світової війни завдяки реформам змогла вийти на олімп світової економіки? Економічна правда. 27 червня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688588/>
24. Ямпольська Т. Німецьке економічне диво. nakipelo.ua. 11 жовтня 2021. URL: <https://nakipelo.ua/ru/nimecke-ekonomichne-divo>
25. Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1 (686). С. 75-89.
26. Latysheva O. V., Chemerys Y. T. Investigation of the State of Investment Support of Sustainable Development of the Leading Branches of the National Economy of Ukraine. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 4. С. 94–99.
27. Приймакова Ю. А. Інвестиційно-інноваційні процеси в Україні: сучасний стан і зміни в постконфліктний період. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 117–128. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-117-128>
28. Колінець Л. Б., Радинський С. В. Вплив зростання військових витрат на економічний розвиток країн. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8095> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.8
29. Rudy K. Military economy and economic growth: Bidirectional effects in transition economies of eurasia. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 2022. №14(3), pp. 285-300. DOI:10.1177/09749101211067296

30. Domonkos E., Schlett A. Financial reconstruction in central and eastern Europe after world war I: The case of Hungary. *West Bohemian Historical Review*, 2021. №11(2), pp.209-234.
31. Nahtigal M. EU recovery plans, inclusive knowledge economy and overcoming regional disparities. *Lex Localis*, 2022. №20(4), pp. 1171-1189. DOI:10.4335/20.4.1171-1189(2022)
32. Best M. H. The economics of innovation behind cluster dynamic processes. *The Oxford handbook of industrial hubs and economic development 2020*. pp. 64-76. DOI:10.1093/oxfordhb/9780198850434.013.4
33. Mallett R., Pain A. Post-war recovery and the role of markets: Policy insights from six years of research. *Global Policy*, 2018. № 9(2), pp. 264-275. DOI:10.1111/1758-5899.12560
34. Зверяков М.І. Концепція соціального ринкового господарства в повоєнному відновленні України. *Економіка України*. 2023. № 3. С. 03-23. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.03.003>
35. Косаревич С. Післявоєнна відбудова Боснії і Герцеговини. URL: <https://dc.org.ua/news/reconstructionbosnia>
36. Данилишин Б. Як відновлювати економіку після війни. Програмна відбудова Боснії та Герцеговини: уроки для України. Лівий берег. 25 березня 2022 року. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/510994_yak_vidnovlyuvati_ekonomiku_pislya.html
37. EBRD - European Bank for Reconstruction and Development. Strategy for Bosnia and Herzegovina, 2005. URL: https://www.ebrd.com/downloads/about/policies/2005-0504_Strategy_for_Bosnia_Herzegovina-English_web.pdf
38. European Commission. Report from the Commission to the Council on the Preparedness of Bosnia and Herzegovina to Negotiate a Stabilization and Association Agreement with the European Union, 2003. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:52003DC0692>

39. The World Bank. Bosnia and Herzegovina. Database 2023. URL: <https://data.worldbank.org/country/BA>
40. Hadžimuhamedović, A. Culture-based urban resilience: post-war recovery of Sarajevo. UNESCO, 2017. URL: <https://whc.unesco.org/activity-953-1.pdf>
41. Lamphere-Englund G. Rebuilding Sarajevo. The Aleppo Project, 2015. URL: <https://www.thealeppoproject.com/papers/rebuilding-sarajevo/>
42. Козлова К. Косметичний ремонт за мільярди доларів: Урбаніст про те, чому повоєнна відбудова Сараєва провалилася. Bird in flight, 2022. URL: <https://birdinflight.com/architectura-uk/20220617-sarajevo-after-war.html>
43. Conference Results. Co-Chair's Summary by the Governments of Ukraine and the Federal Republic of Germany. URL: https://www.urc-international.com/past-conferences/urc24/news-2024/conference-materials-urc-2024?utm_source=chatgpt.com
44. Nedic G. Financial and Technical Assistance in the Reconstruction and Development of Post-Conflict Bosnia and Herzegovina. The WIIW Balkan Observatory, 2006, Working Papers. URL: <https://www.balkan-observatory.net>
45. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine (2022) Centre for Economic Policy Research. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/147614-a_blueprint_for_the_reconstruction_of_ukraine.pdf
46. Сич О.А. Ревіталізація як складова стратегії розвитку міста. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна», випуск 99, 2020. С. 66-73. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/view/16720/15523>
47. Post-War Revitalization of Cities in the Digital Era: Prospects for Ukraine On-site in Tartu or online (hybrid format), 1 - 5 August, 2022. URL: <https://ut.ee/en/internationalsummer-university>
48. Відбудова міст України: як варто діяти місцевій владі - 06 липня 2022 –Прозорі міста. URL: <https://transparentcities.in.ua/>

49. Кращі практики реструктуризації боргу та повоєнного «зеленого» відновлення: Можливості для України. Квартальний звіт #2. 2022. Dixigroup. URL: https://dixigroup.org/wpcontent/uploads/2022/08/2-quart_d4cl.pdf
50. Повоєнне відновлення України. Стати кращими, ніж були. Українер, 2022. URL: <https://ukrainer.net/povoienne-vidnovlennia-ukrainy/>
51. Ревіталізація промзон та публічних просторів: український досвід. Європростір, 2023. URL: <https://euprostor.org.ua/practices/144084>
52. Роль міст і регіонів ЄС у відбудові України. Висновок Європейського комітету регіонів, 2022. URL: https://cor.europa.eu/en/engage/Documents/HM_cor-2022-04172-00-00-tcd-tra-ua.pdf
53. Україні на замітку: як міста Європи відбудовувалися після повного руйнування. Уніан. URL: <https://www.unian.ua/tourism/impression/vidnovlennya-ukrajini-yak-mista-yevropividbudovuvalisya-pislya-povnogo-ruynuvannya-11802297.html>
54. Черкас Б., Тезбір Р. Еволюція стратегії національної безпеки республіки Сінгапур. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Міжнародні відносини. 2020. № 2(52). С. 29-34. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/download/4107/3755>
55. The Global Investor Programme (GIP). URL: <https://www.edb.gov.sg/en/how-we-help/global-investorprogramme.html>
56. Протидія корупції в Сінгапурі – один з найкращих прикладів системної роботи, спрямованої на подолання корупції. com1.org.ua. 14 Серпня, 2016. URL: <https://com1.org.ua/borba-z-korupciyeyu-v-singapuri-receptuspixu/>
57. Нонік В. В. Сінгапурська антикорупційна історія: досвід для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1509>
58. Амелін А. Корея: відновлення повоєнної економіки. uifuture.org 25.03.2022. URL: <https://uifuture.org/publications/koreya-vidnovlennya-povoyennoyi-ekonomiky/>

59. Мигал М. Дослідження практик відновлення країн після руйнації: Південна Корея. iaa.org.ua. 21 Квітня 2022. URL: <https://iaa.org.ua/articles/doslidzhennya-praktyk-vidnovlennya-krayin-pislya-ruynacziyi-pivden-na-koreya/>
60. Римар З. І., В. О. Корнієнко. «План Маршалла»: роль і значення для Європи. ir.lib.vntu.edu.ua. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29849/Римар.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
61. Нова книга про повоєнну відбудову Японії. Японське економічне диво. Економічна правда. 22 грудня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/22/695319/>
62. Бородіна О.А., Ляшенко В.І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 121-134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134)
63. Larkham, P.J. British reconstruction planning after the Second World War: the rise of planning and the issue of “non-planning”, *Architectura & Urbanismus*, 2020, 1/2, 16-27.
64. Агентство транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай» (Код ЄДРПОУ 26506719). Опендатабот: сервіс моніторингу реєстраційних даних. URL: <https://opendatabot.ua/c/26506719> (дата звернення: 21.04.2026).
65. Офіційна сторінка Агентства транскордонного співробітництва Єврорегіон «Нижній Дунай». Facebook: соціальна мережа. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1QbiQouhRs/?mibextid=wwXIfr> (дата звернення: 21.04.2026).